

GENERALINIO ADVOKATO

PHILIPPE LÉGER IŠVADA,

pateikta 2004 m. gegužės 25 d.¹

1. Šioje byloje Stokholmo pirmosios instancijos teismas (*Stockholms tingsrätt*) (Švedija) pateikia kelis prejudicinius klausimus dėl mažmeninės prekybos vaistais monopolijos Švedijoje teisėtumo. Šie klausimai pateikti nagrinėjant baudžiamąją bylą prieš Krister Hanner, kuris kaltinamas tuo, kad tam tikrus vaistus pardavė pažeisdamas Švedijos teisės aktus, pagal kuriuos prekiauti vaistais gali tik valstybė ar valstybės įgaliotos institucijos.

2. Pagrindinis klausimas šioje byloje yra toks: ar išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą vaistais neprieštarauja EB 31 straipsniui. Atsakius neigiamai, reikės nustatyti, ar tokios teisės išsaugojimą galima pateisinti leidžiančiomis nukrypti EB sutarties nuostatomis, būtent – EB 86 straipsnio 2 dalimi.

3. Vienas bylos sunkumų yra tas, kad Teisingumo Teismo praktika įvairiais klausimais pateikia prieštaringus atsakymus.

I — Nacionalinis teisinis pagrindas

4. 1969 m. Švedijos valdžios institucijos panaikino privačias vaistines ir įvedė valstybinę mažmeninės prekybos vaistais monopoliją. Šis monopolis taikomas visiems vaistams, t. y. žmonėms ir gyvūnams skirtiems vaistams bei receptiniams ir nereceptiniams vaistams. Šiuo metu tai reglamentuoja 1996 m. Įstatymas Nr. 1152 dėl prekybos vaistais (*lag (1996:1152) om handel med läkemedel m.m*)².

5. Šio įstatymo 2 straipsnis apibrėžia „mažmeninės prekybos“ sąvoką kaip pardavimą vartotojams bei asmenims, turintiems teisę išrašyti vaistus. Pagal šio įstatymo 3 straipsnį visos kitos prekybos formos yra „didmeninė prekyba“ ir joms reikia turėti Švedijos vaistų tarnybos (*Läkemedelsverket*) išduotą leidimą.

¹ — Originalo kalba: prancūzų.

² — Švedijos vyriausybės rašytinių pastabų 1 priedas (toliau – 1996 m. Įstatymas).

6. 1996 m. Įstatymo 4 straipsnis įvedė Švedijos valstybinę monopoliją. Jame nurodoma, kad „jei šiame įstatyme nenumatyta kitaip, mažmeninę prekybą (vaistais) gali vykdyti tik valstybė arba vienas ar keli juridiniai asmenys, kuriems valstybė turi lemiamą įtaką“, ir kad „vyriausybė apibrėžia asmenis, turinčius teisę prekiauti, bei nustato tokios prekybos taisykles“.
7. Pagal šios nuostatos išimtį mažmeninę prekybą vaistais gydymo įstaigose gali vykdyti asmenys, turintys leidimą vykdyti didmeninę prekybą³.
8. Pagal 1996 m. Įstatymo 11 straipsnį asmenys, kurie pažeidžia valstybinę monopoliją įtvirtinančias nuostatas, baudžiami bauda ar laisvės atėmimu iki dvejų metų.
9. Pagal 1970 m. pasirašytą susitarimą Švedija suteikė įgaliojimus vykdyti mažmeninę prekybą vaistais specialiai įsteigtai bendrovei *Apoteksbolaget AB*. Vėliau *Apoteksbolaget AB* pakeitė savo pavadinimą ir 1988 m. tapo bendrove *Apoteket AB*⁴.
10. *Apoteket* yra bendrovė, kurios kapitalas priklauso valstybei, ir kurios valdymo organai daugiausia sudaryti iš politikų ir valstybės tarnautojų. Šiuo metu joje dirba 11 000 asmenų.
11. *Apoteket* turi 800 vaistinių, skirtų viešai prekiauti vaistais, kurias ji pati valdo. Šios vaistinės įsikūrė tankiai apgyvendintose vietovėse, pavyzdžiui miesto centruose, prekybos centruose ir gydymo centruose.
12. Kaimo vietovėse, kuriose būtų nepelninga steigti vaistines, *Apoteket* prekiauja vaistais padedant 970 vaistų platintojams (*Apoteksombud*). Tai privatūs ūkio subjektai, su kuriais ji sudarė sutartis ir kurie sutiko už atlygį pacientams tiekti receptinius vaistus. Šie vaistų platintojai taip pat įgalioti viešai prekiauti tam tikrais nereceptiniais vaistais. Juos kontroliuoja *Apoteket*, kuri nustato vaistų pardavimo kainą bei produktų asortimentą. Vaistų platintojai nėra specialiai apmokami ir negali konsultuoti klientų dėl vaistų vartojimo.
13. Iš bylos medžiagos matyti, kad nuo 2002 m. pavasario *Apoteket* taip pat prekiauja

3 — 1996 m. Įstatymo 5 straipsnis.

4 — Toliau — *Apoteket*.

nereceptiniais vaistais internetu ir telefonu. Vėliau ji planuoja šiais būdais prekiauti visais vaistais, įskaitant receptinius vaistus. Tokiu atveju ji tiekų klientams vaistus kartu su reikalaujama vartojimo instrukcija.

patenkinti sveikatos (apsaugos) sistemos poreikį. Todėl *Apoteket* pati nustato vaistinių bei kitų vaistų pardavimo vietų skaičių ir išsidėstymą. Ji turi sugebėti tiekti visus vaistus (receptinius ar nereceptinius), kuriems taikoma jos išimtinė teisė.

14. Kalbant apie tiekimo sąlygas, vaistus *Apoteket* tiekia tik dvi Švedijos rinkoje veikiančios didmeninės prekybos įmonės, t. y. *Tamro* ir *Kronans Droghandel*. Ji pati neturi leidimo importuoti vaistų iš kitų valstybių narių.

17. 1996 m. susitarimo 8 straipsnis įpareigoja *Apoteket* laikytis vienodos kiekvienam vaistui nustatytos kainos. Kompensuojamų vaistų pardavimo kainą – taigi ir *Apoteket* grynąjį pelną – nustato Vaistų kainų komitetas (*Läkemedelsförmånsnämnden*). Tačiau nekompensuojamų vaistų kainą bei savo grynąjį pelną *Apoteket* nustato pati. Kompensuojamiems vaistams priskiriami receptiniai vaistai bei kai kurie nereceptiniai vaistai.

15. Pagrindinės bylos faktinių aplinkybių metu valstybės ir *Apoteket* santykius reguliavo 1996 m. gruodžio 20 d. Susitarimas, kurį pratęsė ir pakeitė 1998 m. gruodžio 21 d. Susitarimas⁵.

II — Prašymas priimti prejudicinį sprendimą

16. Šis susitarimas numato, kad *Apoteket* turi užtikrinti tinkamą aprūpinimą vaistais visoje teritorijoje ir teikti vartotojams informaciją apie vaistus, kuriai nedaro įtakos jų gamintojai. Tam *Apoteket* turi sukurti nacionalinę platinimo sistemą ir užtikrinti tokį tiekimo mastą ir atsargas, kurių pakaktų

18. Švedijos valdžios institucijos iškėlė K. Hanner baudžiamąją bylą dėl 1996 m. įstatymo 4 straipsnio pažeidimo. Jos kaltina jį 2001 m. gegužės ir birželio mėn. pardavus dvylika pakelių pleistro *Nicorette* ir kramtomosios gumos *Nicorette*, būtent nikotino pakaitalus, skirtus padėti rūkaliams mesti rūkyti. Prokuratūra nurodė, kad *Läkemedels-*

⁵ — Švedijos vyriausybės rašytinių pastabų 2 priedas (toliau – 1996 m. Susitarimas).

verket priskyrė šiuos produktus vaistams, o tai reiškia, kad jiems taikomas Švedijos monopolis.

2. Ar, atsižvelgiant į pirmajame klausime pateiktą informaciją, EB 28 straipsnis draudžia šiame klausime nurodytus teisės aktus?

19. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme K. Hanner pripažino faktus, tačiau ginčijo, kad jie yra pažeidimas. Jis teigia, kad Švedijos monopolija prieštarauja EB 31, EB 28 ir EB 43 straipsniams.

3. Ar, atsižvelgiant į pirmajame klausime pateiktą informaciją, EB 43 straipsnis draudžia šiame klausime nurodytus teisės aktus?

20. Manydamas, kad norint priimti sprendimą šioje byloje reikia išaiškinti šias nuostatas, *Stockholms tingsrätt* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

4. Ar, nagrinėjant 1–3 klausimus, darytina išvada, kad pirmajame klausime nurodyti teisės aktai pažeidžia proporcingumo principą?

„1. Nacionaliniu lygiu yra nustatyta nepriklausoma vaistų tikrinimo ir leidimų jiems išdavimo sistema, kurios tikslas – užtikrinti gerą vaistų kokybę ir išvengti žalingo vaistų poveikio. Norint įsigyti tam tikrų vaistų būtina pateikti leidimą juos skirti turinčio gydytojo receptą. Ar tokiomis aplinkybėmis EB 31 straipsnis draudžia nacionalinės teisės aktus, numatančius, kad mažmeninę prekybą vaistais gali vykdyti tik valstybė arba juridinis asmuo, kuriems valstybė turi lemiamos įtakos ir kurių tikslas yra užtikrinti, jog būtų tiekami saugūs bei veiksmingo poveikio vaistai?

5. Kaip pasikeistų atsakymai į 1–4 klausimus, jei „nereceptiniams vaistams“ būtų visiškai arba iš dalies netaikomas nacionalinės teisės aktų reikalavimas, jog mažmeninę prekybą vaistais gali vykdyti tik valstybė arba juridinis asmuo, kuriam valstybė turi lemiamą įtaką?“

III — Prejudicinių klausimų dalykas

21. Prašyme priimti prejudicinį sprendimą *Stockholms tingsrätt* pateikia dviejų rūšių klausimus.

22. Pirma, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar nuostatos dėl laisvo prekių judėjimo (EB 31 ir EB 28 straipsniai) ir nuostatos dėl įsisteigimo laisvės (EB 43 straipsnis) draudžia nacionalinės teisės aktus, numatančius, kad tik valstybė ar jos kontroliuojama institucija turi išimtinę teisę vykdyti mažmeninę prekybą vaistais⁶.

23. Jei atsakymas bus teigiamas, reikės nustatyti, ar galima pateisinti tokius teisės aktus Sutartyje numatytais išimtimis. Iš tikrųjų, nors *Stockholms tingsrätt* prašyme priimti prejudicinį sprendimą aiškiai neapibrėžė leidžiančių nukrypti Sutarties nuostatų, tik šių nuostatų išaiškinimas padės jam tinkamai atsakyti, t. y. pateiks visus elementus, kurių reikia nustatyti, ar ginčijama

monopolija atitinka Bendrijos teisę⁷. Be to, klausimas dėl monopolijos pateisinimo neakivaizdžiai pateikiamas dviejuose pirmojo prejudicinio klausimo sakiniuose bei ketvirtame ir penktame klausimuose.

24. Iš tikrųjų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar ginčijama priemonė yra proporcinga jos siekiamo tikslo atžvilgiu⁸. Jis klausia, ar ši priemonė yra reikalinga, nes kitomis teisėtomis nuostatomis vaistų kontrolės, leidimų išdavimo ir vaistų išrašymo srityje taip pat siekiama apsaugoti visuomenės sveikatą⁹. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar ginčijama priemonė nevirsija to, kas būtina, nes ją įvedama valstybinė monopolija nereceptiniams vaistams¹⁰.

25. Šiuos skirtingus klausimus išnagrinėsiu paeiliui, pradėdamas EB 31 straipsnio anali-

7 — Primintina, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką Teisingumo Teismas nusprendė, jog siekdamas atsakyti prejudicinį klausimą pateikusiame nacionaliniame teisme, jis gali atsižvelgti į Bendrijos teisės normas, kurių šis teismas savo klausime nenurodė (žr. būtent 1986 m. kovo 20 d. Sprendimo *Tissier*, 35/85, Rink. p. 1207, 9 punktą; 1999 m. lapkričio 18 d. Sprendimo *Teckal*, C-107/98, Rink. p. I-8121, 39 punktą; 2003 m. sausio 16 d. Sprendimo *Pansard ir kt.*, C-265/01, Rink. p. I-683, 19 punktą ir 2004 m. sausio 22 d. Sprendimo *COPPI*, C-271/01, Rink. p. I-1029, 27 punktą).

8 — Ketvirtasis prejudicinis klausimas.

9 — Pirmasis prejudicinis klausimas (pirmas ir antras sakiniai).

10 — Penktasis prejudicinis klausimas.

6 — Pirmasis prejudicinis klausimas (trečias sakinyss) bei antrasis ir trečiasis prejudiciniai klausimai.

ze, nes ši norma yra *lex specialis* komercinio pobūdžio valstybinių monopolijų atžvilgiu¹¹.

27. EB 31 straipsnis yra tarp Sutarties normų dėl laisvo prekių judėjimo. Jo pagrindinis tikslas – neleisti valstybėms narėms naudoti savo komercinių monopolijų apsaugos tikslais ir taip sudaryti laisvo prekių judėjimo kliūtis, kurias kitos Sutarties nuostatos aiškiai siekia pašalinti¹². Iš tikrųjų P. H. Spaak ataskaitoje nurodoma, kad¹³:

IV — Dėl EB 31 straipsnio

26. EB 31 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Valstybės narės visas valstybines komercinio pobūdžio monopolijas pertvarko taip, kad būtų užtikrinta, jog nė vienas valstybių narių nacionalinis subjektas nebus diskriminuojamas prekių pirkimo ir pardavimo sąlygų atžvilgiu.

„Ypatinga problema iškyla tuomet, kai importą tiesiogiai reguliuoja ne kvotos, o institucija, turinti pirkimo monopolį, nesvarbu, ar tai būtų viešojo įstaiga, ar privatus susivienijimas, kuriam valstybė suteikė įgaliojimus. Tokiu atveju nustatanti importo apimtį valdžios institucija pati tampa pirkėju. Taigi negalima automatiškai taikyti plečiamos formulės, nes nebūtino pirkimo neįmanoma padaryti privalomo. Svarbus sprendimo veiksnys yra tas, kad pereinamojo laikotarpio pabaigoje valstybinės pirkimo ar importo organizacijos arba turės išnykti, arba prisitaikyti prie bendros rinkos, arba, jei prireiks, jas pakeis bendra organizacija.“

Šio straipsnio nuostatos taikomos kiekvienai įstaigai, per kurią valstybė narė teisiškai ar faktiškai, tiesiogiai ar netiesiogiai prižiūri ir nustato valstybių narių tarpusavio importą ir eksportą arba turi jam didesnės įtakos. Šios nuostatos taip pat taikomos monopolijoms, kurias valstybė perleidžia kitiems“.

11 — 1979 m. vasario 20 d. Sprendimas *ReweZentral, „Cassis de Dijon“* (120/78, Rink. p. 649, 7 punktas); 1979 m. kovo 13 d. Sprendimas *Peureux II* (119/78, Rink. p. 975, 27 punktas) ir 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *Banchemo* (C-387/93, Rink. p. I-4663, 26 punktas).

12 — Žr. šiuo klausimu EB 31 straipsnio 2 dalį ir 1979 m. kovo 13 d. Sprendimą *Hansen* (91/78, Rink. p. 935, 8 punktas).

13 — Mesinos konferencijos sukurtas tarpvyriausybinių komitetų, delegacijų vadovų ataskaita, skirta užsienio reikalų ministrams, Briuselis, 1956 m. balandžio 21 d., p. 37.

28. Taigi EB 31 straipsnis yra konkreti nuostata, skirta pašalinti laisvo prekių judėjimo kliūtis, atsirandančias ne dėl valstybės priemonių, o dėl valstybinės monopolijos veiksmų¹⁴.

29. Šioje byloje *Stockholms tingsrätt* klausia, ar ši nuostata draudžia nacionalinės teisės aktus, numatančius, kad išimtinę teisę vykdyti mažmeninę prekybą vaistais turi tik valstybės narės valdžios institucijos ar jų kontroliuojama institucija.

30. Siekdami atsakyti į šį klausimą, pirmiausiai patikrinsime, ar *Apoteket* taikomas EB 31 straipsnis (žr. A punktą). Paskui išnagrinėsime, ar išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą gali būti laikoma suderinama su šios nuostatos reikalavimais (žr. B punktą).

A — Dėl EB 31 straipsnio taikymo srities

31. EB 31 straipsnis taikomas komercinio pobūdžio valstybinėms monopolijoms ir

apima „kiekvieną įstaigą, per kurią valstybė narė teisiškai ar faktiškai, tiesiogiai ar netiesiogiai, kontroliuoja ir nustato valstybių narių tarpusavio importą ir eksportą arba turi jam didesnės įtakos“¹⁵.

32. Generalinis advokatas G. Cosmas¹⁶ pažymėjo, kad šis apibrėžimas reiškia dviejų skirtingų veiksmų sujungimą: organizacinio veiksmo ir funkcinio veiksmo.

33. Dėl organizacinio veiksmo EB 31 straipsnis preziumuoja, kad valstybinė monopolija yra „komercinio pobūdžio“. Tai reiškia, kad nagrinėjama institucija turi vykdyti ekonominę veiklą, t. y. veiklą, kurios tikslas atitinkamai rinkai tiekti prekes ar teikti paslaugas¹⁷. Be to, „komercinio pobūdžio valstybinės monopolijos“ sąvoka taip pat apima „įmonės“ sąvoką konkurencinės teisės prasme, nes ji skirta „kiekvienam vienetui, vykdančiam ekonominę veiklą neatsižvel-

14 — F. Berrod „Monopoles publics et droit communautaire“, *Juris-classeur Europe*, 2004 m., leidimas 1510 (24 punktas).

15 — 1976 m. vasario 3 d. Sprendimas *Manghera ir kt.* (59/75, Rink. p. 91, 7 punktas) ir 1988 m. gegužės 4 d. Sprendimas *Bodson* (30/87, Rink. p. 2479, 11 punktas).

16 — Išvados 1997 m. spalio 23 d. byloje *Komisija prieš Nyderlandus* (C-157/94, Rink. p. I-5699); *Komisija prieš Italiją* (C-158/94, Rink. p. I-5789); *Komisija prieš Pranciją* (C-159/94, Rink. p. I-5815) ir *Komisija prieš Ispaniją* (C-160/94, Rink. p. I-5851) (28 punktas).

17 — Primintina, kad konkurencijos teisėje „ūkinės veiklos“ sąvoka taikoma bet kokiai veiklai, kuria siekiama tiekti prekes ar teikti paslaugas atitinkamoje rinkoje (žr. būtent 1987 m. birželio 16 d. Sprendimo *Komisija prieš Italiją*, 118/85, Rink. p. 2599, 7 punktą; 1998 m. birželio 18 d. Sprendimo *Komisija prieš Italiją*, C-35/96, Rink. p. I-3851, 36 punktą ir 2002 m. vasario 19 d. Sprendimo *Wouters ir kt.*, C-309/99, Rink. p. I-1577, 47 punktą).

giant į šio vieneto juridinį statusą ir finansavimo būdą¹⁸.

prekybai prekėmis²⁵ ir todėl netaikomas paslaugų monopolijoms²⁶, išskyrus, jei monopolijos gali daryti tiesioginę įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai prekėmis²⁷.

34. Tačiau „valstybinis“ monopolijos pobūdis reikalauja, kad tarp nagrinėjamos įmonės ir valstybės būtų ypatingas ryšis¹⁹. Tai gali būti valdymo organai²⁰, viešojoje įmonėje²¹ arba privati įmonė, turinti išimtinės arba specialias teises²². Svarbiausia, kad valstybė galėtų daryti lemiamą įtaką šios įmonės veiksmams²³. Be to, „valstybinis“ monopolijos pobūdis reikalauja, kad tai būtų numatyta viešosios valdžios institucijos akte ir kad jos išimtinumą užtikrintų teisės aktai²⁴. Todėl pašalinamos vien ekonominės monopolijos, kurioms taikomos Sutarties normos konkurencijos srityje. Galiausia Teisingumo Teismas nurodė, kad EB 31 straipsnis skirtas

35. Kalbant apie funkcinių veiksmų, EB 31 straipsnis skirtas situacijai, kai viešosios valdžios institucijos gali daryti lemiamą įtaką valstybių narių tarpusavio prekybai per minėtas institucijas ar įmones²⁸. Šiuo atveju nereikalaujama, kad valstybė *kontroliuotų* ar *vadovautų* importui ir eksportui. Pakanka, kad ji galėtų daryti įtaką prekybai, net ir netiesiogiai²⁹. Be to, tam, kad valstybės įtaka būtų laikoma lemiamą, nebūtina, kad ji kontroliuotų visą importą ar eksportą. Valstybė, turinti išimtinę teisę importuoti ar parduoti prekes, sudaranti 65 % nacionalinės rinkos poreikio, išsaugo galimybę daryti didelę įtaką šių produktų importui iš kitų valstybių narių³⁰.

18 — 1991 m. balandžio 23 d. Sprendimas *Höfner ir Elser* (C-41/90, Rink. p. I-1979, 21 punktą).

19 — Tai aiškiai išplaukia iš originalaus EB 31 straipsnio teksto, kuriame pateikiama „valstybinės monopolijos“ sąvoka. Kiti kalbiniai variantai, pavyzdžiui, anglų, išsaugojo šį specialų terminą („State monopolies“).

20 — Žr. minėtą sprendimą *Bodson* (13 punktą).

21 — 1997 m. spalio 23 d. minėti sprendimai *Komisija prieš Italiją* (2 punktą) ir *Komisija prieš Prancūziją* (3 punktą) bei 1997 m. spalio 23 d. Sprendimas *Franzén* (C-189/95, Rink. p. I-5909, 15 punktą, toliau – Sprendimas *Franzén*).

22 — Žr. minėtą sprendimą *Komisija prieš Nyderlandus* (2–4 punktai) ir generalinio advokato K. Roemer išvadą byloje *SAIL* (1972 m. kovo 21 d. Sprendimas 82/71, Rink. p. 119, 145).

23 — Žr. šiuo klausimu 1970 m. gruodžio 16 d. Sprendimą *Cinzano* (13/70, Rink. p. 1089, 5 punktą) ir generalinio advokato K. Roemer išvadą minėtoje byloje *SAIL* (p. 145).

24 — J.-E. De Cockborne, L. Defalque, C.-F. Durand, H. Prahł ir G. Vandersanden, J. Megret, „Commentaire Le droit de la CEE“, 1 dalis, „Préambule, Principes, Libre circulation des marchandises“, Briuselio universiteto leidiniai, 2-asis leid., Briuselis, 1992 m., p. 311 ir minėtas F. Berrod (6 punktą).

25 — 1964 m. liepos 15 d. Sprendimas *Costa prieš Enel* (6/64, Rink. p. 1141, 1165) ir rezoliucinės dalies 4 punktą.

26 — 1974 m. balandžio 30 d. Sprendimas *Sacchi* (155/73, Rink. p. 409, 10 punktą) ir 2003 m. rugsėjo 11 d. Sprendimas *Anomar ir kt.* (C-6/01, Rink. p. I-8621, 59 punktą).

27 — 1983 m. birželio 28 d. Sprendimas *Société coopérative d'amélioration de l'élevage et d'insémination artificielle du Béarn* (271/81, Rink. p. 2057, 8–13 punktai) ir 1995 m. gruodžio 7 d. Sprendimas *Gervais ir kt.* (C-17/94, Rink. p. I-4353, 35–37 punktai).

28 — Žr. būtent minėtą sprendimą *Bodson* (13 punktą); 1994 m. balandžio 27 d. Sprendimą *Almelo* (C-393/92, Rink. p. I-1477, 29 punktą) ir minėtą sprendimą *Banchero* (26 punktą).

29 — Minėtas sprendimas *Cinzano* (5 punktą).

30 — 1990 m. gruodžio 13 d. Sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (C-347/88, Rink. p. I-4747, 41 punktą).

36. Šioje byloje nustatyta, kad *Apoteket* B — *Dél EB 31 straipsnyje nustatytų pareigų* įvykdė šias dvi sąlygas.

37. Pirma, *Apoteket* vykdo ekonominę veiklą konkurencijos teisės prasme, nes ji prekiauja prekėmis atitinkamoje rinkoje, būtent – vaistų rinkoje. Ją taip pat kontroliuoja valstybė, nes jos kapitalas priklauso Švedijos valdžios institucijoms, o valdymo organus sudaro politikai ir valstybės tarnautojai. Galiausiai ji turi pagal įstatymą suteiktą monopolį, nes jos išimtinę veiklą nustato ir 1996 m. įstatymas³¹, ir 1996 m. susitarimas³².

38. Antra, *Apoteket* turi išimtinę teisę vykdyti mažmeninę prekybą. Teisingumo Teismas jau pripažino, kad tokia teisė leidžia atitinkamai valstybei narei daryti didelę įtaką nagrinėjamų produktų importui iš kitų valstybių narių³³.

39. Tokiomis aplinkybėmis *Apoteket* yra valstybinė komercinio pobūdžio monopolija EB 31 straipsnio prasme. Todėl reikia nustatyti, ar šios normos reikalavimai draudžia turėti arba naudotis jai suteikta išimtaine teise vykdyti mažmeninę prekybą.

40. EB 31 straipsnis nereikalauja panaikinti komercinio pobūdžio valstybinių monopolijų³⁴. Jis tik reikalauja pertvarkyti monopoliją taip, kad būtų užtikrinta, jog nė vienas valstybių narių nacionalinis subjektas nebus diskriminuojamas prekių pirkimo ir pardavimo sąlygų atžvilgiu³⁵.

41. Viena iš EB 31 straipsniu iškeltų problemų susijusi su tuo, kad „valstybinės monopolijos“ sąvoka naudojama apibrėžti ir išimtinę teisę vykdyti konkrečią veiklą (gamybą, importą, prekybą), ir įgaliotas vykdyti šią veiklą institucijas³⁶. Akivaizdu, kad dėl EB 295 straipsnio³⁷ Sutartis negali įpareigoti valstybės narės likviduoti išimtinės teisės turinčios institucijos. Ir, priešingai, Teisingumo Teismas mano, kad EB 31 straipsnyje nustatyta pertvarkymo pareiga gali priversti valstybes nares panaikinti tam tikras išimtinės teises.

31 — 4 straipsnis.

32 — 1 straipsnis.

33 — Sprendimas *Franzen* (37 punktas ir kt.). Tokia išvada taip pat išplaukia iš minėto sprendimo *Banchero* skaitymo *a contrario* (29–31 punktai).

34 — Minėtas sprendimas *Maughera* ir kt. (5 punktas).

35 — Ten pat.

36 — Minėti J.-E. De Cockborne, L. Defalque, C.-F. Durand, H. Pahl ir G. Vandersanden (p. 322).

37 — Šis straipsnis numato, kad „iš Sutartis jokių būdu nepažeidžia valstybių narių normų, reglamentuojančių nuosavybės sistemą“.

42. Taigi minėtame sprendime *Manghera ir kt.*³⁸ Teisingumo Teismas nusprendė, kad išimtinė teisė importuoti produktus iš esmės yra EB 31 straipsnyje draudžiama diskriminacija ir todėl valstybės narės turi panaikinti šias teises. Be to, Teisingumo Teismas manė, kad ir išimtinė teisė eksportuoti produktus iš esmės prieštarauja EB 31 straipsniui ir ją reikia panaikinti³⁹.

Iš tikrųjų, kaip ir dauguma mokslininkų,⁴⁰ manau, kad iš šio sprendimo išplaukiančiame sprendime neteisingai aiškinamos Sutarties nuostatos.

46. Prieš nurodydamas priežastis, dėl kurių siūlau Teisingumo Teismui sugrįžti prie Sprendimo *Franzén*, trumpai priminsiu jo turinį.

43. Šioje byloje pateikiamas klausimas, ar galima išimtinę teisę vykdyti mažmeninę prekybą laikyti suderinama su EB 31 straipsniu.

1) Sprendimo *Franzén* turinys

44. Teisingumo Teismas jau turėjo progą pareikšti savo nuomonę šiuo klausimu Sprendime *Franzén*. Jis nusprendė, kad nagrinėjama monopolija neprieštarauja EB 31 straipsniui, nes nuostatos, reglamentuojančios jos buvimą ir veikimą nebuvo diskriminacinės ir jomis nebuvo siekta, jog iš kitų valstybių narių importuojami produktai atsidurtų nepalankesnėje padėtyje.

47. Sprendime *Franzén* buvo nagrinėjama Švedijos mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais monopolija.

48. Šioje valstybėje norint gaminti alkoholinius gėrimus, vykdyti jų didmeninę prekybą ar juos importuoti (visus ar jų dalį) pagal įstatymą reikia turėti specialią licenciją, kurią išduoda Alkoholinių gėrimų kontrolės inspekcija (*Alkoholinspektion*). Be to, įstatymas

45. Tačiau šioje byloje siūlau Teisingumo Teismui nesivadovauti Sprendimu *Franzén*.

40 — Žr. būtent F. Berrod pastabą dėl sprendimo *Franzén* — *Europe*, 1998 m. sausio mėn., p. 14 ir 15; F. Blum „De Sacchi à Franzén en passant par la Crespelle: jurisprudence récente de l'article 90", *Gazette du Palais*, 1999 m., p. 1031–1043; J. L. Buendia Sierra, „Exclusive rights and state monopolies under EC Law", *Oxford University Press*, Oksfordas, 1999, p. 102–104 (3.105–3.108 punktai) ir p. 121 ir 122 (3.169 ir 3.170 punktai); P. J. Slot pastaba dėl 1997 m. spalio 23 d. (minėtų) sprendimų *Franzén*, *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją*, *Komisija prieš Prancūziją* ir *Komisija prieš Ispaniją*, *Common Market Law Review*, 1998 m., p. 1183–1203 bei J. Faull ir A. Nikpay „The EC law of competition", *Oxford University Press*, Oksfordas, 1999 m., p. 309 (5.109 punktas).

38 — 12 ir 13 punktai.

39 — Minėtas 1997 m. spalio 23 d. Sprendimas *Komisija prieš Italiją* (24 unktas).

suteikė specialiai tam įsteigtai valstybės įmonei išimtinę teisę vykdyti vyno, stipraus alaus ir spiritinių gėrimų mažmeninę prekybą. Visas šios bendrovės, *Systembolaget Aktiebolag*⁴¹, kapitalas priklausė Švedijos valstybei.

49. Iškėlus H. Franzén baudžiamąją bylą, Švedijos teismas Teisingumo Teismui pateikė kelis klausimus, skirtus nustatyti, ar *Systembolaget* monopolis neprieštarauja EB sutarties 30 ir 37 straipsniams (po pakeitimo – EB 28 ir 31 straipsniai).

50. Teisingumo Teismas pirmiausia pabrėžė, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai buvo susiję ne tik su nacionalinėmis nuostatomis dėl ginčijamos monopolijos buvimo ir veikimo, bet ir bendrąja prasme su nuostatomis, kurios, nors ir nereglementuoja monopolijos veikimo, bet turi jai tiesioginės įtakos, t. y. su nuostatomis dėl leidimų gaminti ir vykdyti didmeninę prekybą⁴².

51. Paskui Teisingumo Teismas pažymėjo, kad pagal jo praktiką su monopolijos buvimu ir jos veikimu susijusias taisykles reikia

nagrinėti atsižvelgiant į Sutarties 37 straipsnį⁴³, nors kitas nuostatas, kurios nėra susijusios su monopolijos veikimu, net jei ir turi jai įtakos, reikia nagrinėti atsižvelgiant į Sutarties 30 straipsnį⁴⁴.

52. Dėl monopolijos buvimo ir veikimo taisyklių Teisingumo Teismas nusprendė, kad:

„39 <...> Sutarties 31 straipsnio 1 dalies tikslas – suteikti valstybėms narėms galimybę išsaugoti kai kurias valstybines komercinio pobūdžio monopolijas kaip priemones, kuriomis siekiama visuomenės intereso tikslų, tai suderinant su bendrosios rinkos įsteigimo ir veikimo reikalavimais. Juo siekiama panaikinti laisvo prekių judėjimo apribojimus, išskyrus tuos prekybos apribojimus, kurie atsiranda dėl pačios nagrinėjamos monopolijos.

40 Be to, 37 straipsnis reikalauja, kad monopolijos organizavimas ir veikimas būtų pertvarkyti taip, jog būtų užtikrinta, kad nė vienas valstybių narių nacionalinis subjektas nebūs diskriminuojamas dėl prekių pirkimo ir parda-

41 — Toliau – *Systembolaget*.

42 — Sprendimas *Franzén* (34 punktas).

43 — Ten pat (35 punktas).

44 — Ten pat (36 punktas).

vimo sąlygų, t. y. kad iš kitų valstybių narių tiekiamos prekės nei teisiškai, nei finansiškai neatsidurtų nepalankesnėje padėtyje, palyginti su nacionalinėmis prekėmis, ir kad nebūtų iškreipta konkurencija tarp valstybių narių įmonių <...>.

Teismas mano, jog darant prielaidą, kad taip yra šiuo atveju, minėtos nuostatos būtų pateisinamos su ginčijamos monopolijos buvimu ar valdymu nesusijusiais reikalavimais⁴⁸.

41 Šioje byloje neginčijama, kad siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą nuo žalingo alkoholio poveikio, valstybiniu mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais monopolium, kuris buvo suteiktas *Systembolaget*, siekiama viešojo intereso tikslo.

42 Taigi reikia nustatyti, ar tokios rūšies monopolija pertvarkyta taip, jog ji atitinka 39 ir 40 punktuose minėtas sąlygas“.

53. Teisingumo Teismas taip pat išnagrinėjo nuostatas dėl prekių parinkimo tvarkos⁴⁵, monopolio prekybos tinklo⁴⁶ ir alkoholinių gėrimų skatinimo sistemos⁴⁷. Kiekvienu atveju jis nusprendė, jog nagrinėjamos nuostatos nėra diskriminacinės ar skirtos padaryti taip, jog iš kitų valstybių narių importuojami produktai atsidurtų nepalankesnėje padėtyje. Bet kuriuo atveju Teisingumo

54. Teisingumo Teismas nusprendė, kad „pagrindinėje byloje nagrinėjama mažmeninės prekybos monopolija atitinka šio sprendimo 39 ir 40 punktuose minimas Sutarties 37 straipsnio sąlygas“⁴⁹.

55. Dėl kitų monopolijos veikimui įtakos turinčių nacionalinių nuostatų Teisingumo Teismas nusprendė, kad nuostatos, pagal kurias importuoti alkoholinius gėrimus galima tik turint leidimą, sudaro kliūtį teismo praktikos *Dassonville*⁵⁰ byloje prasme. Be to, jis nusprendė, jog Švedijos vyriausybė neįrodė šio proporcingumo siekiamo viešosios sveikatos tikslo atžvilgiu⁵¹. Dėl to Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad Švedijos nuostatos, reglamentuojančios alkoholinių gėrimų importo tvarką, prieštarauja EB sutarties 30 ir 36 straipsniams (po pakeitimo – EB 28 ir EB 30 straipsniai)⁵².

48 — Ten pat (49 ir 59 punktai).

49 — Ten pat (66 punktas).

50 — 1974 m. liepos 11 d. Sprendimas *Dassonville* (8/74, Rink. p. 837, 5 punktas).

51 — Sprendimas *Franzén* (76 punktas).

52 — Ten pat (77 punktas).

45 — Ten pat (43–52 punktai).

46 — Ten pat (53–57 punktai).

47 — Ten pat (58–65 punktai).

2) Teismo praktikos byloje *Franzén* analizė

mo Teismas apsiribodavo nagrinėdamas tik kaip ginčo dalyką nurodytą monopoliją.

56. Kaip ir dauguma mokslininkų⁵³, manau, kad Sprendimo *Franzén* pagrindimas remiasi neteisingu EB 31 straipsnio išaiškinimu. Mano nuomone, šis sprendimas susijęs su trim problemomis.

57. Pirma, Teisingumo Teismas patvirtino požiūrį į „dalinę“ ginčijamą monopoliją.

58. Ankstesnėje Teisingumo Teismo praktikoje dažnai buvo prašoma pareikšti nuomonę tik dėl konkrečios komercinio pobūdžio valstybinės monopolijos aspektų. Šis aspektas galėjo būti susijęs su mokesčių ar rinkliavų importuojamiems produktams taikymu⁵⁴, su produktų pardavimu neįprastai mažomis kainomis⁵⁵, su draudimu atskirti pirmines importuojamas žaliavas⁵⁶, su vienodu prekybos antkainių nustatymu⁵⁷ ar su pardavimo kainų, kurios skiriasi nuo gamintojų ar importuotojų nustatytų kainų, nustatymu⁵⁸. Akivaizdu, kad visais šiais atvejais Teisingu-

59. Tačiau kitais atvejais Teisingumo Teismas atliko bendrą atitinkamos monopolijos tyrimą. Be to, minėtame sprendime *Manghera ir kt.*⁵⁹ jis išnagrinėjo visą pagaminto tabako importo monopoliją EB 31 straipsnio atžvilgiu, o ne tik įvairias šios monopolijos veikimo taisykles. Minėtame sprendime *Komisija prieš Graikiją*⁶⁰ Teisingumo Teismas bendrąja prasme nusprendė, kad Graikijos išimtinės teisės importuoti ir prekiauti naftos produktais yra EB 31 straipsnyje draudžiama diskriminacija. Iš to išplaukia, jog dėl to, kad jam buvo pateiktas klausimas dėl visos komercinio pobūdžio valstybinės monopolijos suderinamumo, jis turi bendrai išnagrinėti aptariamą (-as) išimtinę (-es) teisę (-es).

60. Vis dėlto byloje *Franzén* Teisingumo Teismas nesilaikė šio požiūrio, nors jam buvo aiškiai pateiktas toks klausimas⁶¹. Kaip buvo matyti, Teisingumo Teismas išskyrė įvairias monopolijos veikimo taisykles (produktų parinkimo tvarką, prekybos tinklą, produktų skatinimą) ir kiekvienu atveju

53 — Minėtų šios išvados 40 išnašoje.

54 — Minėtas sprendimas *Cinzano* (1 ir 2 punktai) ir 1976 m. vasario 17 d. Sprendimas *Miritz* (91/75, Rink. p. 217, 1 ir 2 punktai).

55 — Minėtas sprendimas *Hansen* (12 ir 13 punktai).

56 — Minėtas sprendimas *Peureux II* (3 ir 4 punktai).

57 — 1983 m. birželio 7 d. Sprendimas *Komisija prieš Italiją* (78/82, Rink. p. 1955, 5 punktas).

58 — 1983 m. birželio 21 d. Sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (90/82, Rink. p. 2011, 1 punktas).

59 — 9–13 punktai.

60 — 41–44 punktai.

61 — Iš tikrųjų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausė, ar „*Systembolaget* teisiskai įtvirtinta monopolija neprieštarauja Romos sutarties 30 straipsniui“ ir ar „*Systembolaget* teisėtą monopoliją (pažeidžia) Romos sutarties 37 straipsnį“ (sprendimo *Franzén* 29 punktas).

išnagrinėjo, ar šios taisyklės buvo diskriminacinės ir ar dėl jų importuojami produktai galėjo atsidurti nepalankesnėje padėtyje.

61. Kyla klausimas, ar dėl tokio požiūrio Teisingumo Teismas nepervertino ginčijamos monopolijos įtakos valstybių narių tarpusavio prekybai. Iš tikrųjų atrodo, kad monopolijos poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai vertinimas skirsis, atsižvelgiant į tai, ar bus atliktas bendras nagrinėjimas, ar dalinis. Skirtingai nei pagal pastarąjį požiūrį, vykdant bendrą tyrimą atsižvelgiama į laisvo prekių judėjimo apribojimus, kylančius iš įvairių monopolijos veikimo taisyklių kumuliatyvaus poveikio. Be to, remdamasis būtent *Systembolaget* monopolijos bendru tyrimu, generalinis advokatas M. B. Elmer padarė išvadą, kad ši monopolija rimtai kliudo prekybai Bendrijos viduje⁶².

62. Antra, manau, kad Teisingumo Teismas siaurąja prasme aiškino EB 31 straipsnyje įtvirtintą „diskriminacijos“ sąvoką.

63. Kaip bus matyti⁶³, EB 31 straipsnis draudžia ne tik *produktų* iš kitų valstybių narių

diskriminaciją. Ši nuostata ypač draudžia valstybių narių *nacionalinių subjektų* diskriminaciją dėl prekių pirkimo ir pardavimo sąlygų. EB 31 straipsnis taip pat skirtas užtikrinti kitose valstybėse narėse įsteigtiems subjektams galimybę tiekti pasirinktiems klientams produktus toje valstybėje narėje, kurioje yra monopolija. Atvirkščiai, jis taip pat skirtas suteikti valstybės narės, kurioje yra monopolija, vartotojams galimybę pirkti iš pasirinkto ūkio subjekto kitose valstybėse narėse. Taigi EB 31 straipsniu siekiama ne tik apsaugoti laisvą prekių judėjimą: juo ypač siekiama apsaugoti ūkio subjektus, dalyvaujančius šiame laisvame judėjime⁶⁴.

64. Kaip pabrėžė mokslininkas⁶⁵, tokia konkreti „diskriminacijos“ sąvokos reikšmė yra daug platesnė nei produktų diskriminacijos sąvoka. Iš tikrųjų norint pašalinti *produktų* diskriminaciją nebūtinai reikia naikinti išimties teises. Tam, kad monopolija neprieštarautų šiam reikalavimui, pakanka, jog nacionaliniai ir užsienio produktai būtų traktuojami vienodai (nediskriminuojant). Tačiau valstybių narių *nacionalinių subjektų* diskriminacijos panaikinimas gali reikšti išimtinių teisių panaikinimą, nes tai, kad nacionaliniam subjektui bus leista toliau vykdyti ūkinę veiklą, gali turėti tiesioginę įtaką kitose valstybėse narėse įsteigtų ūkio subjektų

62 — Išvada byloje *Franzen* (74–103 punktai).

63 — Šios išvados 84–95 punktai.

64 — Generalinio advokato M. B. Elmer išvada byloje *Franzen* (68 punktas).

65 — Minėtas J. L. Buendia Sierra p. 102 ir 103 (3.103–3.108 punktai).

prekių pirkimo ir pardavimo sąlygoms. Matysime⁶⁶, kad Teisingumo Teismas savo praktikoje pritarė tokiai „diskriminacijos“ sąvokos reikšmei. Be to, jis pareikalavo panaikinti išimtinės teisės net nenagrinėdamas, ar nagrinėjamas monopolis užtikrina vienodą nacionalinių ir importuojamų produktų vertinimą⁶⁷.

65. Taigi sprendime *Franzén* Teisingumo Teismas nesilaikė šios teismo praktikos.

66. Jis iš esmės apsiribojo valstybių narių *produktų* diskriminacijos klausimo nagrinėjimu. Iš tikrųjų mes matėme, jog Teisingumo Teismas kiekvienos monopolijos veikimo taisyklės (produktų parinkimo tvarkos, prekybos tinklo, produktų skatinimo) atžvilgiu nustatė, kad nagrinėjamos nuostatos buvo taikomos neatsižvelgiant į produktų kilmę ir kad dėl jų iš kitų valstybių narių importuojami produktai neatsidurtų nepalankesnėje padėtyje. Taigi Teisingumo Teismas savo nagrinėjimą grindė EB 31 straipsnyje numatyta „diskriminacijos“ sąvoka siaurąja prasme.

66 — Šios išvados 89–94 punktai.

67 — Ypač žr. minėtą sprendimą *Maughair kt.* (13 punktas).

67. Šiuo atveju būtų galima manyti, kad Sprendimas *Franzén* pakeitė ankstesnę teismo praktiką ir EB 31 straipsnio aiškinimą. Tačiau tokią prielaidą paneigia tas faktas, kad sprendimo *Franzén* paskelbimo dieną Teisingumo Teismas priėmė tris kitus sprendimus, kuriuose buvo taikomas klasikinis „diskriminacijos“ sąvokos aiškinimas.

68. Be to, minėtuose sprendimuose *Komisija prieš Nyderlandus*⁶⁸, *Komisija prieš Italiją*⁶⁹ ir *Komisija prieš Prancūziją*⁷⁰, priimtuose taip pat 1997 m. spalio 23 d., Teisingumo Teismas pažymėjo, kad išimtinių dujų ir elektros importo ir eksporto teisių buvimas valstybėje narėje yra EB 31 straipsniu draudžiama diskriminacija kitose valstybėse narėse įsteigtų *ūkio subjektų* atžvilgiu. Jis pridūrė, kad taip yra net tuo atveju, kai nagrinėjama monopolija užtikrina vienodą (nediskriminacinį) nacionalinių ir importuojamų produktų vertinimą⁷¹. Taigi, remdamasis savo klasikine praktika, Teisingumo Teismas pareikalavo panaikinti ginčijamas išimtinės teisės.

69. Doktrinoje pabrėžiama⁷², jog sunkiai suvokiama, kodėl Teisingumo Teismas dvie-

68 — 21–23 punktai.

69 — 22–24 punktai.

70 — 32–34 punktai.

71 — Minėtas sprendimas *Komisija prieš Nyderlandus* (21–23 punktai).

72 — Žr. minėto F. Berrod pastabą dėl sprendimo *Franzén* (p. 14); minėtus F. Blum (p. 1036–1037) ir J. L. Buendia Sierra, p. 103–104 (3.108 punktas) bei p. 121 ir 122 (3.170 ir 3.171 punktai).

jų rūšių sprendimuose, kuriuos tą pačią dieną priėmė ta pati teismo sudėtis (plenarinė sesija), patvirtino du skirtingus požiūrius.

72. Šių sprendimų pagrindu Komisija padarė išvadą, jog negalima remtis EB 86 straipsnio 2 dalimi norint pateisinti EB 31 straipsniui prieštaraujančią priemonę ir jog tokio pateisinimo pagrindas gali būti tik EB 30 straipsnis⁷⁶.

70. Trečia sprendime *Franzén* iškelta problema susijusi su EB 31 straipsniui prieštaraujančių priemonių pateisinimu.

73. Sprendime *Franzén* Teisingumo Teismas nesilaikė šio požiūrio. Jis nurodė kita pateisinimo galimybę, sukurdamas savotišką EB 31 straipsnio 1 dalies „pagrindimo taisyklę“.

71. EB 31 straipsniui prieštaraujančių priemonių pateisinimo klausimas yra ginčytinas klausimas, kurį dar nagrinėsiu⁷³. Primenu, kad 1984 m. liepos 10 d. Sprendime *Campus Oil ir kt.*⁷⁴ Teisingumo Teismas nusprendė, jog EB sutarties 90 straipsnio 2 dalis (po pakeitimo – EB 86 straipsnio 2 dalis) nepanaikino valstybei narei, kuriai patikėta įmonėms teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, draudimo imtis priemonių, ribojančių importą pažeidžiant EB 31 straipsnį. Be to, minėtame sprendime *Komisija prieš Graikiją*⁷⁵ Teisingumo Teismas, priešingai nei teigė Graikijos vyriausybė, nusprendė, jog išimtinių teisių importuoti ir prekiauti naftos produktais išsaugojimo nebuvo galima pateisinti visuomenės saugumu. Sutarties 36 straipsnio prasme.

74. Iš tikrųjų Sprendimo *Franzén* 39 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 31 straipsnis leidžia „suteikti valstybėms narėms galimybę išsaugoti valstybines komercinio pobūdžio monopolijas kaip visuomenės interesą užtikrinančias priemones, tai suderinant su bendrosios rinkos įsteigimo ir veikimo reikalavimais. Juo siekiama panaikinti laisvo prekių judėjimo apribojimus, išskyrus tuos prekybos apribojimus, kurie visada atsiranda dėl pačios monopolijos“⁷⁷.

75. Toliau pagrįsdamas Teisingumo Teismas pripažino, kad *Systembolaget* suteiktu monopolium iš tikrųjų buvo siekiama viešojo inte-

73 — Žr. šios išvados 124–133 punktus.

74 — Sprendimas 72/83 (Rink. p. 2727, 19 punktas).

75 — 47–49 punktai.

76 — Žr. minėtus 1997 m. spalio 23 d. Sprendimus *Komisija prieš Nyderlandus* (26 punktas); *Komisija prieš Italiją* (35 punktas) ir *Komisija prieš Prancūziją* (43 punktas) bei generalinio advokato G. Cosmas išvadas šiose bylose (87 punktas).

77 — Paryškinta autoriaus.

reso tikslo, nes juo norėta apsaugoti visuomenės sveikatą nuo žalingo alkoholio poveikio⁷⁸. Toliau Teisingumo Teismas nustatė, kad su monopolijos organizavimu ir veikimu susijusios nuostatos neapima laisvo prekių judėjimo apribojimų arba kad bet kuriuo atveju šie apribojimai neviršija pačio valstybinės komercinio pobūdžio monopolijos „buvimo“⁷⁹ ar „valdymo“⁸⁰.

76. Taigi pagrįsdamas Teisingumo Teismas nustatė du principus:

- pirma, EB 31 straipsnis leidžia valstybėms narėms išsaugoti komercinio pobūdžio valstybinę monopoliją su sąlyga, kad šia monopolija siekiama viešojo intereso tikslo, ir
- antra, jei monopolija siekiama viešojo intereso tikslo, EB 31 straipsnis nedraudžia laisvo prekių judėjimo apribojimų, „atsirandančių dėl“ pačios monopolijos, t. y. jeigu apribojimai neviršija to, kas būtina pasiekti tikslą.

77. Tačiau šie du principai negali būti grindžiami EB 31 straipsniu.

78. Pirmiausia EB 31 straipsnis nereikalauja, kad valstybė narė, norinti išsaugoti valstybinę monopoliją, įrodytų, jog šia monopolija siekiama viešojo intereso tikslo⁸¹. Iš jo formuluotės matyti, kad ši nuostata tik reikalauja, jog valstybės narės pertvarkytų savo monopolijas taip, kad būtų užtikrinta, jog nė vienas valstybių narių nacionalinis subjektas nebus diskriminuojamas prekių pirkimų ir pardavimo sąlygų atžvilgiu. Jei valstybės narės pradėjo tokį pertvarkymą, EB 31 straipsnis leidžia joms išsaugoti savo monopolijas nenustatydamos kitų papildomų sąlygų.

79. Faktiškai klausimas, ar monopolija siekia viešojo intereso tikslo, susijęs su išimtinės teisės *pateisinimu*, jei ji prieštarauja EB 31 straipsniui. Iš tikrųjų šis reikalavimas nustatytas dviejose nuostatose, kuriomis galima remtis norint pateisinti EB 31 straipsniui prieštaraujančių išimtinių teisių išsaugojimą, būtent – EB 30 straipsnyje (visuomenės dorovės, viešosios tvarkos arba visuomenės saugumo, visuomenės sveikatos sumetimais) ir EB 86 straipsnio 2 dalyje (remiantis „bendros ekonominės svarbos

78 — Sprendimas *Franzén* (41 punktą).

79 — Ten pat (49 punktą).

80 — Ten pat (59 punktą).

81 — Europos Bendrijų Komisija taip pat patvirtino tokią poziciją, atsakydama į Teisingumo Teismo šioje byloje šiuo požiūriu pateiktą klausimą raštu (žr. 2003 m. gruodžio 10 d. klausimo raštu 1 ir 4 punktus).

paslaugų“ sąvoka). Taigi monopolijos siekiamo tikslo klausimas išplaukia ne iš EB 31 straipsnio, o iš leidžiančių nukrypti Sutarties nuostatų.

patvirtinta minėtuose 1997 m. spalio 23 d. Sprendimuose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją* ir *Komisija prieš Prancūziją*.

80. Taip pat priminsiu, kad Teisingumo Teismas jau nusprendė, jog EB 31 straipsnis nustato „aiškią ir besąlyginę pareigą pasiekti rezultatą“⁸². Ši nuostata nurodo pertvarkyti valstybines monopolijas taip, kad būtų užtikrinta, jog bus „visiškai pašalinta“⁸³ valstybių narių nacionalinių subjektų „diskriminacija“⁸⁴. Priešingai nei sprendime *Franzén* nustatytas principas, EB 31 straipsnis nenumato jokios išlygos ar išimtys dėl laisvo prekių judėjimo apribojimų, kurie būtų susiję su pačia valstybine monopolija ar būtų proporcingi šia monopolija siekiamo tikslo atžvilgiu. Be to, EB 31 straipsnyje pateiktos šio principo išimtys turi būti grindžiamos leidžiančiomis nukrypti Sutarties nuostatomis, būtent – EB 30 straipsniu ir (arba) EB 86 straipsnio 2 dalimi.

3) Pagrindinės bylos aplinkybės

82. Kadangi siūlau nesiremti sprendime *Franzén* pateiktu aiškinimu, reikia išnagrinėti, ar *Apoteket* išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą yra EB 31 straipsnyje draudžiama „diskriminacija“.

83. Pagal dabartinę teismo praktiką manau, kad EB 31 straipsnyje numatyta „diskriminacijos“ sąvoka apima keletą priemonių.

81. Atsižvelgdamas į tai, kas pasakyta, siūlau Teisingumo Teismui šioje byloje netaikyti sprendimo *Franzén*. Siūlau jam taikyti tradicinę teismo praktiką, kuri neseniai buvo

84. Akivaizdu, kad ši sąvoka apima bet kokią nacionalinių produktų ir produktų iš kitų valstybių narių vertinimo skirtumą. Savo pirmuose sprendimuose Teisingumo Teismas pažymėjo, kad nėra jokios diskriminacijos EB 31 straipsnio prasme, „jei importuojamam produktui taikomos tokios pačios sąlygos kaip ir su monopolium susijusiam

82 — Minėtas sprendimas *Miritz* (11 punktas).

83 — Žr. būtent minėtus sprendimus *Manghera ir kt.* (5 punktas); *Miritz* (7 punktas); 1997 m. spalio 23 d. Sprendimus *Komisija prieš Nyderlandus* (14 punktas); *Komisija prieš Italiją* (22 punktas) ir *Komisija prieš Prancūziją* (32 punktas).

84 — Žr. minėtus sprendimus *Hansen* (16 punktas); *Peureux II* (27 punktas); 1983 m. birželio 7 d. Sprendimą *Komisija prieš Italiją* (11 punktas) ir sprendimą *Banchero* (27 punktas).

nacionaliniam produktui“⁸⁵. Diskriminacija gali atsirasti dėl importo mokesčio, dėl kurio importuojami produktai apmokestinami didesniu mokesčiu nei panašūs nacionaliniai produktai⁸⁶; dėl to, kad apmokestinami tik importuojami produktai, padengiant monopolijos išlaidas mokesčio forma⁸⁷; iš draudimo gerinti, taikomo tik importuojamoms žaliavoms⁸⁸, arba dėl tik importuojamiems produktams taikomo mokesčio siekiant kompensuoti kilmės valstybėje narėje parduodamų produktų pardavimo kainų ir pardavimo kainos, kurią monopolija sumoka nacionaliniam gamintojui už atitinkamą produktą, skirtumus⁸⁹.

Sprendime *Komisija prieš Italiją*⁹¹ Teisingumo Teismas, nustatęs, kad ginčijama priemonė buvo vienodai taikoma importuojamiems produktams ir nacionaliniams produktams, išnagrinėjo, ar ši priemonė vis dėlto buvo diskriminacinė EB 31 straipsnio prasme.

86. Iš to matyti, kad EB 31 straipsnyje numatyta „diskriminacijos“ sąvoka apima visas laisvo prekių judėjimo kliūtis⁹². Šios kliūtys gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, muitai ar lygiavėrio poveikio privalomieji mokesčiai EB 25 straipsnio prasme⁹³, kiekybiniai apribojimai ir visos lygiavėrio poveikio priemonės EB 28 straipsnio prasme⁹⁴ ar diskriminaciniai vidaus mokesčiai EB 90 straipsnio prasme⁹⁵.

85. „Diskriminacijos“ sąvoka taip pat apima netiesiogiai taikomas priemones, galinčias kliudyti valstybių narių tarpusavio prekybai. Be to, minėtame 1983 m. birželio 21 d. Sprendime *Komisija prieš Prancūziją*⁹⁰ Teisingumo Teismas nusprendė, jog tai, kad valstybinės monopolija nustato kitas tabako mažmeninės prekybos kainas nei nustatytosios gamintojų ar importuotojų, yra ne tik EB 28 straipsniui prieštaraujanti kliūtis, bet ir EB 31 straipsniu draudžiama diskriminacija. Be to, minėtame 1983 m. birželio 7 d.

87. Vis dėlto atrodo, jog EB 31 straipsnio taikymo sritis yra daug platesnė nei Sutarties nuostatų dėl laisvo prekių judėjimo. Minėjau,

85 — Minėtas sprendimas *Cinzano* (9 punktas) ir 1976 m. vasario 17 d. Sprendimas *ReweZentrale* (45/75, Rink. p. 181, 27 punktas).

86 — Minėtas sprendimas *Cinzano* (9 punktas).

87 — Minėtas sprendimas *Rewe Zentrale* (26 punktas).

88 — Minėtas sprendimas *Peureux II* (32 punktas).

89 — Minėtas sprendimas *Miritz* (12 punktas).

90 — 27 punktas.

91 — 12–18 punktai.

92 — Taip pat šiuo klausimu žr. generalinio advokato S. Rozès išvadą minėtoje byloje *Komisija prieš Italiją* (1983 m. birželio 7 d. Sprendimo III. B punktas) ir generalinio advokato G. Cosmas išvadą minėtoje byloje *Komisija prieš Nyderlandus, Komisija prieš Italiją ir Komisija prieš Prancūziją* (1997 m. spalio 23 d. Sprendimų 25 punktas). Doktrinoje būtent žr. R. Kovar pastabą dėl minėtų 1979 m. kovo 13 d. Sprendimų *Peureux I* (86/78, Rink. p. 897); *Hansen ir Peureux II*, *Journal du droit international*, 1981 m., p. 125–132 (p. 127) ir A. Pappalardo „La position des monopoles publics par rapport aux monopoles privés“, *La réglementation du comportement des monopoles et entreprises dominantes en droit communautaire*, Europos kolegija, Briugė, 1977 m., p. 538–558 (p. 554–555).

93 — Minėtas sprendimas *Miritz* (8 punktas).

94 — Minėti sprendimai *Manghera ir kt.* (9 punktas) ir *Peureux II* (32 punktas).

95 — Minėti sprendimai *ReweZentrale* (26 punktas) ir *Peureux I* (30 ir 31 punktai).

kad ši nuostata draudžia ne tik *produktų* iš kitų valstybių narių diskriminaciją, bet ir kliūčių jų atžvilgiu sudarymą. Ji ypač draudžia valstybių narių *nacionalinių subjektų* diskriminaciją prekių pirkimo ir pardavimo sąlygų atžvilgiu. EB 31 straipsnis taip pat skirtas užtikrinti kitose valstybėse narėse įsteigtiems ūkio subjektams galimybę tiekti pasirinktiems klientams produktus atitinkamoje valstybėje narėje. Juo taip pat siekiama suteikti atitinkamos valstybės narės vartotojams galimybę pirkti iš pasirinkto ūkio subjekto kitose valstybėse narėse⁹⁶.

įtakos kitose valstybėse narėse įsteigtiems ūkio subjektams prekių pirkimo ir pardavimo sąlygų atžvilgiu.

89. Teisingumo Teismas ketletą kartų taikė šią konkrečią „diskriminacijos“ sąvoką savo praktikoje.

88. Kaip buvo matyti, ši ypatinga „diskriminacijos“ sąvoka yra platesnė nei EB 25, EB 28, EB 90 straipsniais draudžiama produktų diskriminacijos sąvoka. Iš tikrųjų norint pašalinti produktų diskriminaciją, iš esmės nereikia panaikinti išimtinių teisių, nes tam, kad būtų įvykdytas šis reikalavimas, pakanka, jog monopolija vienodai nediskriminuojant vertintų nacionalinius ir užsienio produktus. Tačiau „valstybių narių nacionalinių subjektų diskriminacijos“ sąvoka gali reikalauti panaikinti tam tikras išimtines teises, nes tai, kad nacionaliniam subjektui bus leista ir toliau vykdyti ūkinę veiklą, gali turėti tiesioginės

90. Be to, minėtame sprendime *Manghera ir kt.*⁹⁷ jis nusprendė, kad išimtinė teisė importuoti produktus yra iš esmės diskriminacija Bendrijos eksportuotojų atžvilgiu ir kad todėl valstybinės monopolijos turi būti pertvarkytos, jog nebeliktų tokių teisių. Teisingumo Teismas padarė tokią išvadą net nenagrinėdamas klausimo, ar aptariama monopolija vienodai vertina nacionalinius ir importuojamus produktus.

91. Be to, minėtame sprendime *Komisija prieš Graikiją*⁹⁸ Teisingumo Teismas nusprendė, jog išimtinės teisės importuoti ir prekiauti naftos produktais yra diskriminacija kitose valstybėse narėse įsteigtų eksportuotojų atžvilgiu. Tapo akivaizdu, kad šios teisės turėjo užtikrinti Graikijos viešojo

96 — Taip pat šiuo klausimu žr. minėtus J.-E. De Cockborne, L. Defalque, C.-F. Durand, H. Prahl ir G. Vandersanden (p. 312).

97 — 12 ir 13 punktai.

98 — 44 punktas.

sektoriaus rafinavimo fabrikų produkcijos pardavimą⁹⁹ ir todėl atėmė iš Graikijoje įsteigtų platinimo bendrovių galimybę pirkti iš kitose valstybėse narėse įsteigtų įmonių¹⁰⁰.

92. Minėtose bylose *Société coopérative d'amélioration de l'élevage et d'insémination artificielle du Béarn*¹⁰¹ ir *Gervais ir kt.*¹⁰²

Teisingumo Teismas pareiškė nuomonę dėl dirbtinio gyvūnų apvaisinimo paslaugų teikimo monopolijos. Jis nusprendė, kad šių paslaugų monopolija nepatenka į EB 31 straipsnio taikymo sritį, išskyrus, jei toks monopolis pažeidžia laisvo prekių judėjimo principą, diskriminuodamas importuojamus produktus nacionalinės kilmės produktų atžvilgiu. Teisingumo Teismas nusprendė, kad taip nėra tuo atveju, kai gyvūnų augintojai gali savo nuožiūra laisvai kreiptis į centrą, kuriam jie priklauso, dėl spermos tiekimo iš atitinkamos valstybės narės ar iš užsienio valstybės gamybos centro.

93. Galiausiai Teisingumo Teismas aiškiai pritaikė šią konkrečią „diskriminacijos“ sąvoką minėtuose 1997 m. spalio 23 d. Sprendimuose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją* ir *Komisija prieš Prancūziją*. Šiuose sprendimuose jis patvirtino, kad išimtinės teisės importuoti yra iš esmės

kitose valstybėse narėse įsteigtų eksportuotojų diskriminacija, nes šios teisės „tiesiogiai daro poveikį tik kitų valstybių narių ūkio subjektų ar pardavėjų pardavimo sąlygoms“¹⁰³. Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad „išimtinės teisės eksportuoti yra iš esmės kitose valstybėse narėse įsteigtų importuotojų diskriminacija, nes šis išimtinumas susijęs tik su kitų valstybių narių vartotojų ar ūkio subjektų aprūpinimo sąlygomis“¹⁰⁴.

94. Dėl išimtinių teisių importuoti Nyderlandų vyriausybė vienoje šių bylų teigė, kad EB 31 straipsnis draudžia tik diskriminaciją naudojimąsi šiomis teisėmis, o ne jų turėjimą¹⁰⁵. Teisingumo Teismas aiškiai atmetė šį argumentą pažymėdamas, kad „laisvam (prekių) judėjimui kliudo pats išimtinių teisių importuoti buvimas valstybėje narėje, nes jos atima iš kitų valstybių narių ūkio subjektų galimybę tiekti pasirinktiems klientams produktus atitinkamoje valstybėje narėje“¹⁰⁶.

99 — Ten pat (43 punktas).

100 — Ten pat (38 punktas).

101 — 12 ir 13 punktai.

102 — 36 ir 37 punktai.

103 — Minėti 1997 m. spalio 23 d. Sprendimai *Komisija prieš Nyderlandus* (15 punktas); *Komisija prieš Italiją* (23 punktas) ir *Komisija prieš Prancūziją* (33 punktas).

104 — Minėti 1997 m. spalio 23 d. Sprendimai *Komisija prieš Italiją* (24 punktas) ir *Komisija prieš Prancūziją* (34 punktas).

105 — Minėtas sprendimas *Komisija prieš Nyderlandus* (21 punktas).

106 — Ten pat (23 punktas).

95. Iš to išplaukia, kad EB 31 straipsnyje numatytos „diskriminacijos“ sąvokos turinys yra platesnis nei kitose Sutarties nuostatose dėl laisvo prekių judėjimo numatytos „diskriminacijos“ sąvokos. Šia nuostata siekiama ne tik užtikrinti, kad produktai iš kitų valstybių narių galėtų patekti į atitinkamos valstybės narės rinką. Ja ypač siekiama užtikrinti, kad kitose valstybėse narėse įsisteigę ūkio subjektai turėtų galimybę patekti į rinką. Šiuo atveju pagrindinis kriterijus yra tas, ar kitose valstybėse narėse įsteigti ūkio subjektai turi galimybę tiekti pasirinktiems klientams produktus atitinkamoje valstybėje narėje, ir, priešingai, ar atitinkamos valstybės narės vartotojai turi galimybę pirkti iš kitose valstybėse narėse pasirinkto ūkio subjekto¹⁰⁷.

96. Atsižvelgiant į šią konkrečią „diskriminacijos“ sąvoką dabar reikia išnagrinėti, ar išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą – kuri buvo suteikta *Apoteket* – taip pat iš esmės prieštarauja EB 31 straipsniui.

tvarką“, t. y. tvarką, suteikiančią teisę vykdyti tam tikrų produktų mažmeninę prekybą tik prekybininkams, turintiems administracinį leidimą.

98. Generalinis advokatas M. B. Elmer pažymėjo¹⁰⁸, kad licencijų išdavimo tvarka nėra monopolis šios sampratos ekonomine prasme. Turima omenyje „atvira“ sistema, kurioje visi įstatyme nustatytas sąlygas įvykdžiusiam ūkio subjektui suteikimas leidimas prekiauti nustatytais produktais. Taigi leidimų išdavimo tvarka paprastai preziumuoja, kad yra pakankamai didelis prekybininkų skaičius (minėtoje byloje *Banchero* apie 76 000 mažmenininkų), kurie gali laisvai pirkti iš pasirinkto ūkio subjekto. Būtent dėl šių kriterijų Teisingumo Teismas nusprendė¹⁰⁹, jog licencijų išdavimo tvarka, kuri vienodai veikia prekybą nacionaliniais produktais ir produktais iš kitų valstybių narių, yra „pardavimo sąlyga“ sprendimo *Keck ir Mithouard*¹¹⁰ prasme ir todėl nepatenka į EB 28 straipsnio taikymo sritį¹¹¹.

97. Pirmiausia, svarbu atskirti išimtinę teisę vykdyti mažmeninę prekybą ir „licencijų

99. Priešingai, išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą yra tikrasis monopolis šios sampratos ekonomine prasme. Turima ome-

107 — Tačiau pažymėtina, kad 1991 m. kovo 19 d. Sprendime *Prancūzija prieš Komisiją* (C-202/88, Rink. p. I-1223, 33–36 punktai) Teisingumo Teismas pritaikė panašų EB 28 straipsnio kriterijų. Jis nusprendė, kad „išimtinės teisės importuoti ir prekiauti produktais atima iš ūkio subjektų galimybę parduoti savo produktus vartotojams“ ir kad šios teisės „gali riboti prekybą Bendrijos viduje“ minėtos teismo praktikos byloje *Dassonville* prasme. Tačiau šią dieną Teisingumo Teismas nepatvirtino tokio EB 28 straipsnio aiškinimo.

108 — Išvada byloje *Franzen* (84–87 punktai).

109 — Žr. 1995 m. birželio 29 d. Sprendimą *Komisija prieš Graikiją* (C-391/92, Rink. p. I-1621) ir minėtą sprendimą *Banchero*.

110 — 1993 m. lapkričio 24 d. Sprendimas (C-267/91 ir C-268/91, Rink. p. I-6097).

111 — Žr. dėl iki minėto sprendimo *Keck ir Mithouard* buvusių bylų, susijusių su vaistininkų monopolio, 1991 m. kovo 21 d. Sprendimus *Delattre* (C-369/88, Rink. p. I-1487) bei *Monteil ir Samanni* (C-60/89, Rink. p. I-1547).

nyje „uždara“ sistema, kurioje tik vienas subjektas – šiuo atveju valstybė ar valstybės kontroliuojamas vienetas – turi teisę prekiauti nagrinėjamu produktu.

100. Taigi atsižvelgiant į šį poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai, išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą pasižymi tokiais pačiais požymiais kaip ir išimtinė teisė importuoti¹¹².

101. Iš tikrųjų išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą būtinai reiškia visų produktų centralizuotą pirkimą siekiant vykdyti jų mažmeninę prekybą. Vienetas, pavyzdžiui, *Apoteket*, kuriam suteikiama produkto mažmeninės prekybos monopolis, yra ne tik vienintelis šio produkto pardavėjas atitinkamoje valstybėje narėje, bet ir vienintelis minėto produkto *pirkėjas* šioje valstybėje. Galiausia, norėdami parduoti savo produktus vartotojams, gamintojai ir didmenininkai gali kreiptis tik į vieną ūkio subjektą (*Apoteket*).

102. Tokiomis aplinkybėmis aišku, kad valstybinė mažmeninės prekybos monopolija, kaip ir valstybės importo monopolija, gali nustatyti produktus, kuriais bus prekiaujama atitinkamos valstybės narės rinkoje. Šiuo požiūriu produktas arba pateks į monopolinį

prekybos tinklą ir tokiu atveju bus parduodamas atitinkamoje valstybėje narėje, arba nepateks į monopolinį prekybos tinklą ir tokiu atveju bus *visiškai* pašalintas iš nagrinėjamos rinkos. Taigi išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą turėtojas turi teisę nustatyti produktus, pateksiančius į atitinkamos valstybės narės rinką. Todėl jis gali nustatyti iš kitų valstybių narių importuojamų produktų kiekį taip pat veiksmingai kaip ir išimtinės teisės importuoti turėtojas¹¹³.

103. Tokią išvadą šioje byloje patvirtina bylos medžiaga.

104. Iš tikrųjų *Stockholms tingsrätt* pažymėjo, kad pagal 1996 m. Susitarimą *Apoteket* turėjo teisę pati nuspręsti dėl nereceptinių vaistų, kuriais norėtų prekiauti¹¹⁴. Be to, jis nurodė, jog „nereceptinių vaistų ir vaistų, kuriais leidžiama prekiauti kitose valstybėse, gamintojai neturi *jokios teisės reikalauti, kad Apoteket siūlytų prekiauti jų produktais Švedijoje*“¹¹⁵. Be to, dėl vaistų platintojų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymėjo, kad *Apoteket* pri-

112 — Taip pat šiuo klausimu žr. generalinio advokato M. B. Elmer išvadą byloje *Franzen* (80–97 punktas).

113 — Taip pat šiuo klausimu žr. minėtą J. L. Buendia Sierra (p. 119 ir 121, 3.162 ir 3.168 punktai).

114 — Nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą (p. 9).

115 — Ten pat (pažymėta autoriaus).

klauso jos platintojų turimų vaistų atsargos ir kad „asortimentą nustatydavo atsakingas už farmaciją generalinis direktorius, pasitaręs su vietos valdžios sveikatos įstaigomis“¹¹⁶. Iš to išplaukia, kad *Apoteket* turi teisę nustatyti produktus, kuriais bus prekiaujama jos tinkle ir kurie taip pateks į Švedijos rinką¹¹⁷.

106. Be to, Teisingumo Teismo praktikoje yra daugybė tai patvirtinančių įrodymų¹¹⁸.

107. Minėtame sprendime *Prancūzija prieš Komisiją* Teisingumo Teismas patvirtino, kad nors ir remiamasi ne EB 31 straipsniu, o kita nuostata, išimtinė prekybos teisė yra nesuderinama su Sutarties nuostatomis dėl laisvo prekių judėjimo. Dėl išimtinių teisių importuoti ir prekiauti telekomunikacinių terminalų sektoriuje jis nusprendė, kad:

105. Tokiomis aplinkybėmis, manau, jog išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą, atsižvelgus į jos poveikį prekybai Bendrijos viduje, pasižymi tokiais pačiais požymiais kaip ir išimtinė teisė importuoti. Taigi išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą taip pat iš esmės prieštarauja EB 31 straipsniui.

„34 <...> Esančios išimtinės teisės importuoti ir prekiauti atima iš ūkio subjektų galimybę parduoti savo produktus vartotojams.

116 — Ten pat.

117 — Per posėdį Švedijos vyriausybė apskundė šią išvadą. Ji nurodė, kad pagal 1996 m. Susitarimą *Apoteket* privalo tiekti visus vaistus, kuriems yra išduotas leidimas prekiauti. Šiuo atveju ji rėmėsi minėto susitarimo 5 straipsniu, kuris numato, kad „(*Apoteket*) privalo per trumpiausią laiką įsigyti ir patiekti vaistus, kuriems taikoma kompensuojamų vaistų tvarka ir kurie priklauso daržo vartojimo vaistams. (*Apoteket*) taip pat turi tiekti, pirma, kitus vaistus, kuriems taikoma jos išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą (ir), antra, natūralios medicinos produktus“. Mano nuomone, Švedijos vyriausybės požiūris yra nepagrįstas. Visų pirma, ši požiūrį paneigia įrodymai, kuriuos Teisingumo Teismui pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kaip žinoma, vienintelis turintis kompetenciją nustatyti nacionalines faktines ir teises aplinkybes prejudicinio sprendimo priėmimo procedūroje (kaip naujausią nusistovėjusios teismo praktikos pavyzdį žr. 2004 m. kovo 30 d. Sprendimą *Alabaster* (C-147/02, Rink. p. I-3101, 52 punktą). Toliau Komisija savo rašytinėse pastabose (89–100 punktai) pažymėjo, kad *Apoteket* organizavimo ir darbo taisyklės, įskaitant 1996 m. Susitarimo 5 punktą, nenustato jokių tikslų, objektyvių ir skaidrių kriterijų dėl produktų pasirinkimo ir pardavimo. Taigi *Apoteket* turi didelę diskreciją nustatyti produktus, kuriais bus prekiaujama jos prekybos tinkle ir kurie taip pateks į Švedijos rinką.

35 (Be to) reikia pažymėti, kad terminalų sektoriui būdinga produktų įvairovė ir techniškas bei iš to kylančios apribojimai. Tokiomis aplinkybėmis sunku užtikrinti, jog monopolininkas galėtų pasiūlyti visą rinkoje egzistuojančių

118 — Be šios išvados 107–109 punktuose minimos informacijos, žr. minėtą 1990 m. gruodžio 13 d. Sprendimą *Komisija prieš Graikiją* (41 ir 44 straipsniai) ir jo analizę, kurią atliko mlnėti mokslininkai J.-E. De Cockborne, L. Defalque, C.-F. Durand, H. Prahl ir G. Vandersanden (p. 328 ir 329), bei minėtą sprendimą *Banchero* ir jo analizę, kurią savo išvadoje byloje *Fransén* (82 punktą) atliko generalinis advokatas M. B. Elmer.

modelių asortimentą, informuoti klientus apie visų terminalų būklę ir veikimą bei užtikrinti jų kokybę.

tams produktus atitinkamoje valstybėje narėje“¹²¹. Galiausiai nustatyta, kad išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą, pavyzdžiui, išimtinė teisė importuoti, trukdo „(atitinkamos valstybės narės) teritorijoje esantiems potencialiems klientams“ laisvai pasirinkti (nagrinėjamų produktų) tiekimo šaltinį iš kitų valstybių narių“¹²².

- 36 Išimtinės teisės importuoti ir prekiauti telekomunikacinių terminalų sektoriuje gali apriboti prekybą Bendrijos viduje (EB 31 straipsnio prasme)“¹¹⁹.

108. Be to, minėtuose 1997 m. spalio 23 d. Sprendimuose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją* ir *Komisija prieš Prancūziją* nurodytą pagrindimą dėl išimtinių teisių importuoti galima pritaikyti valstybinės monopolijos vykdyti mažmeninę prekybą atveju.

110. Tokiomis aplinkybėmis manau, kad pati išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą yra diskriminacinė kitose valstybėse narėse įsteigtų ūkio subjektų atžvilgiu bei atitinkamoje valstybėje narėje esančių vartotojų atžvilgiu.

109. Todėl dėl išimtinių teisių importuoti galima konstatuoti, kad išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą „tiesiogiai veikia tik kitų valstybių narių ūkio subjektų ar pardavėjų pardavimo sąlygas“¹²⁰. Be to, negalima patvirtinti, jog EB 31 straipsniui prieštarauja tik diskriminacinis naudojimas išimtinėmis teisėmis vykdyti mažmeninę prekybą, nes „(šių) išimtinių teisių buvimas <...> iš kitų valstybių narių ūkio subjektų atima galimybę tiekti pasirinktiems klien-

111. Šios išvados nepaneigia ir tai, kad nagrinėjamoje byloje išimtinė *Apoteket* teisė netaikoma vaistų importui ir jų didmeninei prekybai. Iš tikrųjų nustatyta, kad vienas iš minėtos bylos *Komisija prieš Prancūziją* ypatumų buvo tas, jog nagrinėjamas vienetas turėjo ir išimtinę teisę importuoti, ir išimtinę teisę prekiauti. Taigi galima kelti klausimą, ar ši aplinkybė nepakeičia vertinimo dėl išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą suderinamumo su EB 31 straipsniu.

119 — Taip pat šiuo klausimu žr. minėtą sprendimą *Banchero* ir generalinio advokato M. B. Elmer išvadą byloje *Franzén* (82 punktas).

120 — Minėti 1997 m. spalio 23 d. Sprendimai *Komisija prieš Nyderlandus* (15 punktas); *Komisija prieš Italiją* (23 punktas) ir *Komisija prieš Prancūziją* (33 punktas).

121 — Minėtas 1997 m. spalio 23 d. Sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (40 punktas). Taip pat šiuo klausimu žr. minėtą sprendimą *Komisija prieš Nyderlandus* (23 punktas).

122 — Sprendimas *Komisija prieš Nyderlandus* (10 punktas, taip pat žr. 16 ir 17 punktus).

112. Iš tikrųjų generalinis advokatas M. B. Elmer¹²³ pabrėžė, kad toks skirtumas (tarp situacijos, kai turimos kumuliacinės išimtinės teisės, ir situacijos, kai yra tik viena išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą) išplaukia tik iš teorinio samprotavimo.

subjektai gali importuoti į šią valstybę. Taigi laisvo prekių judėjimo atžvilgiu valstybinė monopolija vykdyti mažmeninę produktų prekybą turi tą patį poveikį kaip ir valstybinė monopolija importuoti.

113. Iš tikrųjų ekonominė realybė yra ta, kad kitose valstybėse narėse įsteigti ūkio subjektai sutinka eksportuoti savo produktus į Švediją tik būdami *tikri*, jog *Apoteket* prekiaus jų produktais. Lygiai taip pat Švedijoje įsteigti ūkio subjektai sutinka importuoti produktus iš kitų valstybių narių tik būdami *tikri*, kad *Apoteket* pirsks produktus. Ekonominio požiūriu didmeninės prekybos ir importo liberalizavimas ūkio subjektus domina tik tada, kai kartu yra liberalizuojama mažmeninė prekyba¹²⁴.

115. Atsižvelgdamas į šiuos argumentus manau, kad išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą iš esmės prieštarauja EB 31 straipsniui¹²⁵. Taigi siūlau Teisingumo Teismui į pirmą prejudicinį klausimą atsakyti taip, kad EB 31 straipsnis draudžia išsaugoti išimtinę teisę vykdyti mažmeninę prekybą, kurią Švedijos vyriausybė suteikė *Apoteket*.

V — Dėl EB 28 ir EB 43 straipsnių

114. Tokiomis aplinkybėmis tai, kad išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą turėtojas neturi taip pat ir išimtinės teisės importuoti, nėra svarbus. Turėdamas teisę nuspręsti, kurie produktai bus parduodami jo tinkle, išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą turėtojas faktiškai turi teisę spręsti, kurie produktai gali būti importuojami atitinkamoje valstybėje narėje ir kurie ūkio

116. Minėtuose 1997 m. spalio 23 d. Sprendimuose *Komisija prieš Nyderlandus*¹²⁶, *Komisija prieš Italiją*¹²⁷ ir *Komisija prieš Prancūziją*¹²⁸ Teisingumo Teismas pažymėjo, kad jeigu nagrinėjamos išimtinės teisės

125 — Taip pat šiuo klausimu žr. R. C. Beraud „L'aménagement des monopoles nationaux prévu à l'article 37 du traité CEE à la lumière des récents développements jurisprudentiels“, *Revue trimestrielle de droit européen*, 1979 m., p. 573–606 (p. 605); J. L. Buendia Sierra (p. 119–122, 3.162–3.172 punktai); F. Burrows „State Monopolies“, *Yearbook of European Law*, 1983 m., p. 25–47 (p. 30; minėti J.-E. De Cockborne, L. Defalque, C.-F. Durand, H. Prahł ir G. Vandersanden (p. 327–329); F. Wooldridge „Some recent decisions concerning the ambit of article 37 of the EEC Treaty“, *Legal issues of European Integration*, 1979 m., p. 105–121 (p. 120) ir minėtas A. Pappalardo (p. 555 ir 556).

126 — 24 punktas.

127 — 33 punktas.

128 — 41 punktas.

123 — Išvada byloje *Franzen* (91–94 punktai).

124 — Taip pat šiuo klausimu žr. minėtą A. Pappalardo (p. 556).

išsaugojimas prieštarauja EB 31 straipsniui, nebereikia nagrinėti, ar ši teisė taip pat prieštarauja EB 28 ir EB 29 straipsniams.

visas laisvo prekių judėjimo kliūtis, jei jos išplaukia iš valstybinės monopolijos elgesio, ir kad šios kliūtys dažniausiai yra kiekybiniai apribojimai ir lygiavėrio poveikio priemonės EB 28 straipsnio prasme.

117. Kadangi siūlau Teisingumo Teismui atsakyti į pirmą prejudicinį klausimą taip, kad EB 31 straipsnis draudžia išsaugoti išimtinę *Apoteke* teisę, antras ir trečias *Stockholms tingsrätt* klausimai praranda dalyką. Taigi juos trumpai išnagrinėsiu kaip papildomus klausimus.

118. Antruoju ir trečiuoju klausimais iš esmės siekiama nustatyti, ar EB 28 ir EB 43 straipsniai draudžia išsaugoti išimtinę teisę vykdyti mažmeninę vaistų prekybą, kuri buvo suteikta *Apoteket*.

120. Be to, iš minėtų 1990 m. gruodžio 13 d. Sprendimų *Komisija prieš Graikiją*¹³¹ ir *Komisija prieš Prancūziją*¹³² matyti, kad egzistuojanti išimtinė teisė prekiauti yra lygiavėrio poveikio priemonė EB 28 straipsnio prasme. Iš tikrųjų Teisingumo Teismas nusprendė, kad tokia teisė iš ūkio subjektų atima galimybę parduoti savo produktus vartotojams ir todėl kliudo valstybių narių tarpusavio prekybai EB 28 straipsnio prasme. Tokiomis aplinkybėmis manau, kad EB 28 straipsnis taip pat draudžia išsaugoti išimtinę teisę vykdyti mažmeninę prekybą, kuri buvo suteikta *Apoteket*.

119. Dėl EB 28 straipsnio¹²⁹ primenu, kad pagal teismo praktiką¹³⁰ EB 31 straipsniui prieštaraujanti priemonė paprastai laikoma taip pat prieštaraujančia ir EB 28 straipsniui. Manau, jog tokia išvada yra logiška, nes, kaip buvo matyti, EB 31 straipsniu siekta pašalinti

121. Dėl EB 43 straipsnio yra žinoma, kad „įsisteigimo“ sąvoka Sutarties prasme yra „labai plati sąvoka, suteikianti nacionaliniam subjektui galimybę nuolat ir ilgą laiką dalyvauti kitos nei jo kilmės valstybės narės ekonominiame gyvenime ir gauti pelną, taip

129 — Dėl EB 31 straipsnio ir EB 28 ir EB 29 straipsnių santykio žr. išsamiai generalinio advokato G. Cosmas analizę minėtose bylose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją*, *Komisija prieš Prancūziją* ir *Komisija prieš Ispaniją* (1997 m. spalio 23 d. Sprendimų 18–25 punktai).

130 — Minėtas sprendimas *Peureux II* (32 punktas); 1983 m. birželio 21 d. Sprendimas *Komisija prieš Prancūziją* (27 punktas) ir 1990 m. gruodžio 13 d. Sprendimas *Komisija prieš Graikiją* (50 punktas).

131 — 45 ir 46 punktai.

132 — 33–36 punktai.

prisidedant prie ekonominio ir socialinio bendradarbiavimo Bendrijos viduje su darbu pagal darbo sutartį nesusijusiose srityse“¹³³.

124. Šiuo atveju pirmas iškilęs klausimas, – kokia nuostata galima pateisinti EB 31 straipsniui prieštaraujančią priemonę¹³⁵.

122. *A priori*, Komisija pažymėjo¹³⁴, kad valstybinė mažmeninės prekybos monopolija rimtai kliudo EB 43 straipsnyje garantuojamai įsisteigimo teisei. Iš tikrųjų, priešingai nei licencijų išdavimo tvarka, kuri leidžia visiems įstatyme numatytas sąlygas atitinkantiems asmenims vykdyti nagrinėjamą veiklą, išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą trukdo kitose valstybėse narėse įsteigtiems ūkio subjektams įsisteigti atitinkamoje valstybėje narėje ir joje vykdyti nagrinėjamą veiklą. Todėl manyčiau, kad EB 43 straipsnis taip pat draudžia išsaugoti išimtinę teisę vykdyti mažmeninę vaistų prekybą, kuri buvo suteikta *Apoteket*.

A — Dėl taikytinos nuostatos

125. Pagal EB 30 straipsnį „(EB) 28 ir (EB) 29 straipsnių nuostatos nekliaudo taikyti prekių importo, eksporto ar tranzito draudimų arba apribojimų, jei jie yra pateisinami <...> žmonių, gyvūnų <...> sveikatos bei gyvybės apsaugos, <...> sumetimais. Tačiau tokie draudimai arba apribojimai neturi tapti savavališka diskriminacijos priemone ar paslėptu valstybių narių tarpusavio prekybos apribojimu“.

VI — Dėl ginčijamos monopolijos pateisinimo

123. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, reikia išnagrinėti, ar ginčijamos išimtinės teisės išsaugojimas gali būti pateisinamas leidžiančiomis nukrypti Sutarties nuostatomis.

126. Atsižvelgiant į šios nuostatos formuluotę, kyla klausimas, ar galima ja vadovautis norint pateisinti EB 31 straipsniui prieštaraujančią priemonę.

133 — 1995 m. lapkričio 30 d. Sprendimas *Gebhard* (C-55/94, Rink. p. I-4165, 25 punktas).

134 — Rašytinės pastabos (111–127 punktai).

135 — Kadangi mes jau išnagrinėjome EB 28 ir EB 43 straipsnius, nenagrinėsiu nuostatų, kurios pateisintų šių dviejų nuostatų išimtį. Nagrinėsiu tik tas, kurios leidžia pateisinti EB 31 straipsniui prieštaraujančią priemonę.

127. Kai kurie autoriai¹³⁶ į šį klausimą siūlo atsakyti neigiamai. Jie nurodo, jog EB 30 straipsnis apima tik EB 28 ir EB 29 straipsniuose numatytus apribojimus, ir dėl to, kad jis yra išimtis iš pagrindinio laisvo prekių judėjimo principo, šią nuostatą reikia aiškinti griežtai.

128. Tačiau neatsižvelgdami į šį tekstinį argumentą generaliniai advokatai G. Cosmas¹³⁷ ir M. B. Elmer¹³⁸ nusprendė, jog būtų logiška pritarti priešingam sprendimui. Jų nuomone, būtų nelogiška pripažinti, kad EB 30 straipsnis galėtų pateisinti kiekybinius apribojimus ar lygiavėrio poveikio priemones, kylančius iš „klasikinių“ valstybės priemonių (EB 28 ir EB 29 straipsniu prasme), ir neigti, jog šis straipsnis gali pateisinti tą patį kiekybinį apribojimą ar tą pačią lygiavėrio poveikio priemonę todėl, kad ji kyla iš valstybinės monopolijos EB 31 straipsnio prasme.

129. Iš pradžių atrodė, kad Teisingumo Teismas taip pat pritarė šiam paskutiniam argumentui.

130. Iš tikrųjų minėtame sprendime *Cam-pus Oil ir kt.*¹³⁹ jis nusprendė, kad EB 86 straipsnio 2 dalis nepanaikino valstybei narei, patikėjusiai įmonei teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, draudimo imtis priemonių, kurios, pažeisdamos EB 28 straipsnį, kliudo importui. Be to, minėtame 1990 m. gruodžio 13 d. Sprendime *Komisija prieš Graikiją*¹⁴⁰ Teisingumo Teismas išnagrinėjo – o vėliau atmetė – Graikijos vyriausybės argumentą, pagal kurį išimtinių teisių importuoti ir prekiauti naftos produktais išsaugojimas buvo pateisinamas visuomenės saugumo sumetimais EB 30 straipsnio prasme.

131. Taigi Teisingumo Teismas nurodė, kad EB 31 straipsniui prieštaraujančią priemonę reikia pateisinti EB 30 straipsnio pagrindu, o ne EB 86 straipsnio 2 dalimi.

132. Vis dėlto Teisingumo Teismas pakeitė šią poziciją minėtuose 1997 m. spalio 23 d. Sprendimuose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją*, *Komisija prieš Prancūziją*. Jis nusprendė, kad:

„33 Jei ginčijamos išimtinės teisės importuoti ir prekiauti <...> prieštarauja Su-

136 — Žr. minėtą F. Berrod „Monopoles publics et droit communautaire“ (66 punktas) ir A. Mattera „Le marché unique européen. Ses règles, son fonctionnement“, *Jupiter*, Paryžius, 2-asis leidimas, 1990 m. (p. 56).

137 — Išvados minėtose bylose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją*, *Komisija prieš Prancūziją* ir *Komisija prieš Ispaniją* (1997 m. spalio 23 d. Sprendimų 26 punktas).

138 — Išvada byloje *Franzen* (106 ir 107 punktai).

139 — 19 punktas.

140 — 47–49 punktai.

tarties 37 straipsniui, nebereikia nagrinėti, ar jos prieštarauja 30 ir 34 straipsniams ir ar jos gali būti pateisinamos Sutarties 36 straipsnio pagrindu.

34. Vis dėlto dar reikia nustatyti, ar ginčijamos išimtinės teisės gali būti pateisinamos <...> Sutarties 90 straipsnio 2 dalies pagrindu.

133. Kadangi šiuos sprendimus priėmė Teisingumo Teismo plenarinė sesija, atsižvelgusi į priešingas generalinių advokatų G. Cosmas¹⁴² ir M. B. Elmer¹⁴³ išvadas, manau, kad pagal galiojančią Bendrijos teisę EB 31 straipsniui prieštaraujančią priemonę reikia pateisinti EB 86 straipsnio 2 dalimi, o ne EB 30 straipsniu.

134. Taigi išnagrinėsiu, ar išimtinės *Apoteket* teisės išsaugojimas gali būti pateisinamas EB 86 straipsnio 2 dalimi.

<...>

B — Dėl EB 86 straipsnio 2 dalies

43. (Iš tikrųjų, priešingai nei teigia Komisija, Sutarties 90 straipsnio 2 dalimi) galima remtis norint pateisinti valstybės narės, patikėjusios įmonei teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, būtent Sutarties 37 straipsniui prieštaraujančias suteiktas išimtinės teises, jei jam suteiktos konkrečios užduoties įgyvendinimą galima užtikrinti tik suteikus šias teises ir jei prekybos plėtrai nedaromas toks poveikis, kuris prieštarautų Bendrijos interesams“¹⁴¹.

135. EB 86 straipsnio 2 dalyje skelbiama, kad „įmonėms, kurioms yra patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas, arba pajamų gaunančioms monopolinėms įmonėms šioje Sutartyje nustatytos taisyklės, ypač konkurencijos taisyklės, yra taikomos, jei jų taikymas nei teisiškai, nei faktiškai netrukdo atlikti joms patikėtų specialių uždavinių. Prekybos plėtojimui neturi būti daromas toks poveikis, kuris prieštarautų Bendrijos interesams“.

141 — Minėtas 1997 m. spalio 23 d. Sprendimas *Komisija prieš Italiją*. Taip pat žr. minėtus 1997 m. spalio 23 d. Sprendimus *Komisija prieš Nyderlandus* (24, 25 ir 32 punktai) ir *Komisija prieš Prancūziją* (41, 42 ir 49 punktai).

142 — Išvados minėtosiose bylose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš Italiją*, *Komisija prieš Prancūziją* ir *Komisija prieš Ispaniją* (1997 m. spalio 23 d. Sprendimų 26 punktas bei 69–85 punktai).

143 — Išvada byloje *Franzen* (104–121 punktai).

136. Be to, kaip buvo pažymėta¹⁴⁴, EB 86 straipsnio 2 dalyje numatytos šešios taikymo sąlygos.

taikoma EB 86 straipsnio 2 dalis, net jei valstybės kontrolė yra griežtesnė aptariamo vieneto atžvilgiu¹⁴⁹.

137. Pirma, atitinkama įstaiga turi būti „įmonė“ konkurencijos teisės prasme. Turi mas omenyje „ūkinę veiklą vykdančias vienetą, neatsižvelgiant į jo teisinį statusą ir finansavimo būdą“¹⁴⁵. Remiantis teismo praktika „ūkinės veiklos“ sąvoka apima bet kurią prekių tiekimo ar paslaugų teikimo atitinkamoje rinkoje veiklą¹⁴⁶. Dažniausia veikla yra ūkinė, jeigu ją bent iš principo gali vykdyti privatus pelno siekiantis ūkio subjektas¹⁴⁷.

138. Antra, reikia, kad viešosios valdžios institucijos aktu įmonei būtų „patikėta“ teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas¹⁴⁸. Iš esmės nepakanka vien vykdyti valstybės kontroliuojamą veiklą tam, kad vienetui būtų

139. Trečia, reikia, kad atitinkamam vienetui būtų patikėta teikti „bendros ekonominės svarbos paslaugas“. Nors teismo praktika neapibrėžia šios sąvokos, akivaizdu, kad nagrinėjama veikla turi pasižymėti „bendru ekonominiu interesu, kuris išsiskiria ypatingais požymiais, palyginti su kitos ūkinės veiklos požymiais“¹⁵⁰. Faktiškai valstybės narės turi apibrėžti savo teikiamų bendros ekonominės svarbos paslaugų turinį, ir tai darydamos jos naudojasi didele diskrecija, nes Teisingumo Teismas ir Komisija įsikiša tik norėdami nubausti už akivaizdžias vertinimo klaidas¹⁵¹.

144 — Žr. mūsų išvadą minėtoje byloje *Wouters ir kt.* (157–166 punktai).

145 — Minėtas sprendimas *Höfner ir Elser* (21 punktas).

146 — Žr. 1987 m. birželio 16 d. Sprendimą *Komisija prieš Italiją* (7 punktas); 1998 m. birželio 18 d. Sprendimą *Komisija prieš Italiją* (36 punktas) ir sprendimą *Wouters ir kt.* (47 punktas).

147 — 2001 m. spalio 25 d. Sprendimas *Ambulanz Glöckner* (C-475/99, Rink. p. I-8089, 20 punktas). Taip pat žr. generalinio advokato G. Tesaro išvadas bylose *Poucet ir Pistre* (1993 m. vasario 17 d. Sprendimai, C-159/91 ir C-160/91, Rink. p. I-637, 8 punktas) bei *SAT Fluggesellschaft* (1994 m. sausio 19 d. Sprendimas, C-364/92, Rink. p. I-43, 9 punktas).

148 — 1974 m. kovo 27 d. Sprendimas *BRT ir SABAM*, vadinamasis *BRT-II* (127/73, Rink. p. 313, 20 punktas) ir 1989 m. balandžio 11 d. Sprendimas *Ahmed Saeed Flugreisen ir Silver Line Reishbüro* (66/86, Rink. p. 803, 55 punktas).

149 — 1981 m. liepos 14 d. Sprendimas *Züchner* (172/80, Rink. p. 2021, 7 punktas) ir 1983 m. kovo 2 d. Sprendimas *GVL prieš Komisiją* (7/82, Rink. p. 483, 29–32 punktas).

150 — 1991 m. gruodžio 10 d. Sprendimas *Merci convenzionali porto di Genova* (C-179/90, Rink. p. I-5889, 27 punktas); 1997 m. liepos 17 d. Sprendimas *GT-Link* (C-242/95, Rink. p. I-4449, 52–53 punktas) ir 1998 m. birželio 18 d. Sprendimas *Corsica Ferries France* (C-266/96, Rink. p. I-3949, 45 punktas).

151 — 1997 m. vasario 27 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimas *FFSA ir kt. prieš Komisiją* (T-106/95, Rink. p. II-229, 99 punktas) ir Komisijos pranešimas 2001/ C 17/04 dėl bendrojo intereso paslaugų Europoje (OL 2001, C 17, p. 4, 22 punktas).

140. Ketvirta, EB 86 straipsnio 2 dalies sąlyga įtvirtina būtinumo patikrinimą. Teks-
tas reikalauja, kad Sutarties nustatytų taisyk-
lių taikymas atitinkamai įmonei „trukdytų“
atlikti jai patikėtus specialius uždavinius.
Taigi reikia, kad ginčijama priemonė (ribo-
janti konkurenciją ar kliudanti laisvą prekių
judėjimą) būtų būtina įgyvendinti siekiamą
tikslą¹⁵². Šiuo atveju nereikalaujama, kad
Sutarties taisyklės keltų grėsmę įmonės
egzistavimui, gyvybingumui ir finansinei
būklei¹⁵³. Pakanka, kad neturėdama valsty-
bės suteiktų išimtinių teisių įmonė negalėtų
atlikti jai patiktų specialių uždavinių arba
kad būtų būtina išsaugoti šias teises, siekiant
suteikti jų turėtojui galimybę įvykdyti savo
uždavinius ekonomiškai priimtinais sąly-
gomis.

142. Iš to išplaukia, kad laisvo prekių judė-
jimo kliūtys ar laisvos konkurencijos apribo-
jimai leistini tik „tada, kai jie būtini, kad
tokius bendrojo intereso uždavinius įgaliota
atlikti įmonė galėtų juos atlikti“¹⁵⁴. Propor-
cingumo patikrinimas reiškia, kad taip pat
reikia nustatyti, ar specialių įmonės uždavi-
nių negalima atlikti mažiau ribojančiomis
priemonėmis¹⁵⁵.

141. Penkta, EB 86 straipsnio 2 dalies sąlyga
įtvirtina proporcingumo patikrinimą. Tekste
nurodoma, kad įmonėms, kurioms patikėta
teikti bendros ekonominės svarbos paslau-
gas, Sutartyje nustatytos taisyklės yra taiko-
mos, jei jų taikymas netrukdo jai atlikti
specialių uždavinių.

143. Galiausia paskutinė EB 86 straipsnio
2 dalies sąlyga reikalauja, kad „prekybos
plėtojimui nebūtų daromas toks poveikis,
kuris prieštarautų Bendrijos interesams“. Net
jei Teisingumo Teismas dar nepareiškė savo
nuomonės dėl šio reikalavimo turinio, kai
kurie generaliniai advokatai šiuo klausimu
jau turi savo nuomonę. Jų manymu, norint
įrodyti, kad buvo daromas poveikis Bendrijos
vidaui prekybos plėtrai EB 86 straipsnio
2 dalies prasme, priešingai nei reikalaujama
pagal klasikinę kiekybiniais apribojimams
lygiaverčio poveikio priemonių sąvoką, reikia
įrodyti, kad ginčijama priemonė iš tikrųjų
gerokai paveikė Bendrijos vidaus prekybą¹⁵⁶.

152 — Žr. minėtą sprendimą *Ambulanz Glöckner* (56 ir 57 punk-
tai).

153 — Minėtas 1997 m. spalio 23 d. Sprendimas *Komisija prieš
Prancūziją* (59 ir 95 punktai).

154 — Minėtas sprendimas *Almelo* (49 punktas). Taip pat žr.
1993 m. gegužės 19 d. Sprendimą *Corbeau* (C-320/91, Rink.
p. I-2533, 14 punktas).

155 — 2000 m. gegužės 23 d. Sprendimas *Sydhavnens Sten & Grus*
(C-209/98, Rink. p. I-3743, 80 punktas).

156 — Generalinio advokato S. Rozės išvada minėtoje byloje
Komisija prieš Italiją (1983 m. birželio 7 d. Sprendimo
VI. C punktas) ir generalinio advokato G. Cosmas išvada
minėtose bylose *Komisija prieš Nyderlandus*, *Komisija prieš
Italiją*, *Komisija prieš Prancūziją* ir *Komisija prieš Ispaniją*
(1997 m. spalio 23 d. Sprendimų 126 punktas).

Tokį vertinimą, manau, iš tikrųjų pateisina EB 86 straipsnio 2 dalies formuluotė.

mažmeninę vaistų prekybą vykdė privatus ūkio subjektai¹⁵⁹. Taigi *Apoteket* yra įmonė EB 86 straipsnio 2 dalies prasme.

144. Prieš išnagrinėjant, ar visos šios sąlygos įvykdytos nagrinėjamu atveju, reikia priminti, kad EB 86 straipsnio 2 dalį, leidžiančią nukrypti Sutarties nuostatą, reikia aiškinti siaurai¹⁵⁷. Primintina, kad pagal teismo praktiką valstybė narė, kuri remiasi EB 86 straipsnio 2 dalimi, turi įrodyti, jog įvykdytos visos šios nuostatos taikymo sąlygos¹⁵⁸.

147. Be to, viešosios valdžios institucijos aktu šiai bendrovei buvo patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas.

145. Šiuo atveju iš bylos medžiagos matyti, kad įvykdytos trys pirmos EB 86 straipsnio 2 dalies sąlygos.

148. Iš tikrųjų iš bylos medžiagos išplaukia, kad ginčijamos teisės suteikimo tikslas – apsaugoti visuomenės sveikatą užtikrinant vaistų tiekimą Švedijos gyventojams.

146. Iš tikrųjų matyti, kad *Apoteket* vykdo ūkinę veiklą teismo praktikos prasme, nes ji tiekia prekes į atitinkamą rinką, būtent – į vaistų rinką. Aišku, kad tokią veiklą gali vykdyti pelno siekiantis privatus ūkio subjektas. Be to, iš bylos medžiagos išplaukia, kad net Švedijoje iki vaistinių nacionalizavimo

149. Savo rašytinėse¹⁶⁰ ir žodinėse pastabose Švedijos vyriausybė paaiškino, kad turėdama devynis milijonus gyventojų ir 450 000 km² teritorijos Švedija yra antra po Suomijos Respublikos Europos Sąjungos valstybė¹⁶¹ pagal mažą gyventojų tankumą. Švedijos vyriausybė nurodė, jog dėl savo geografinių ypatybių ir socialinės politikos ji norėjo užtikrinti, kad kiekvienam piliečiui vaistai būtų tiekiami vienodomis sąlygomis,

157 — Minėti sprendimai *BRT-II* (19 punktas); *GT-Link* (50 punktas) ir *Komisija prieš Nyderlandus* (37 punktas).

158 — Žr. minėtą sprendimą *Komisija prieš Prancūziją* (94 punktas).

159 — Nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą (p. 3).

160 — 22 punktas.

161 — Šioje išvados frazėje turimos omenyje Europos Sąjungos valstybės narės iki 2004 m. gegužės 1 dienos.

būtent vienoda kaina. Taigi valstybinės mažmeninės vaistų prekybos monopolijos tikslas – užtikrinti tolygų vaistų pardavimą vieno-
domis sąlygomis visoje Švedijos teritorijoje.

152. Taigi *Apoteket* yra įmonė, kuriai patikėta teikti bendros ekonominės svarbos paslaugas EB 86 straipsnio 2 dalies prasme.

150. Toks uždavinys yra bendros svarbos paslauga EB 86 straipsnio 2 dalies prasme. Remiantis teismo praktiką, jis pasižymi „bendru ekonominiu interesu, kuris išsiskiria ypatingais požymiais, palyginti su kitos ūkinės veiklos požymiais“¹⁶². Be to, Teisingumo Teismas pripažino, kad būtinumas užtikrinti pritaikytą prie visuomenės poreikių vaistų pardavimą yra bendrojo intereso tikslas pagal EB 30 straipsnį¹⁶³ ir EB 86 straipsnio 2 dalį¹⁶⁴.

153. Tačiau iš bylos medžiagos negalima nustatyti, ar šiuo atveju įvykdytos ketvirta ir penkta šios nuostatos taikymo sąlygos.

154. Pirmiausia reikia pabrėžti, kad 1996 m. Įstatymo ir 1996 m. Susitarimo tikslai skiriasi nuo Bendrijos nuostatų dėl leidimų išdavimo ir vaistų kontrolės tikslų¹⁶⁶.

151. Galiausia nustatyta, kad šis uždavinys *Apoteket* buvo aiškiai patikėtas viešosios valdžios institucijos aktu, nes dominančio uždavinio patikėjimas ir išimtinės teisės suteikimas kyla iš 1996 m. gruodžio 19 d. Švedijos vyriausybės sprendimo ir 1996 m. Susitarimo¹⁶⁵.

155. Iš tikrųjų pastarosiomis nuostatomis siekiama užtikrinti *pačią* visuomenės sveikatos apsaugą. Jos skirtos apsaugoti žmonių ir gyvūnų sveikatą bei gyvybę nuo pavojaus, kurį gali sukelti vaistai ir jų vartojimo sąlygos. Tačiau, kaip buvo matyti, ginčijamos išimtinės teisės suteikimu siekiama užtikrinti vaistų tiekimą Švedijos gyventojams. Ja

162 — Minėti sprendimas *Merci convenzionali porto di Genova* (27 punktas), *GT-Link* (52 ir 53 punktai) ir *Corsica Ferries France* (45 punktas).

163 — 2003 m. gruodžio 11 d. Sprendimas *Deutscher Apotheker-verband* (C-322/01, Rink. p. I-14887, 106 ir 107 punktai).

164 — 2001 m. lapkričio 22 d. Sprendimas *Ferring* (C-53/00, Rink. p. I-9067, 24 ir 32 punktai) bei generalinio advokato G. Tizzano išvada šioje byloje (66 punktas).

165 — Žr. preambulę bei 1996 m. Susitarimo 1 ir 2 straipsnius.

166 — Dėl Bendrijos normų šioje srityje būtent žr. 2001 m. lapkričio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2001/83/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio žmonėms skirtus vaistus (OL L 311, p. 67), ir 2001 m. lapkričio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2001/82/EB dėl Bendrijos kodekso, reglamentuojančio veterinarinius vaistus (OL L 311, p. 1).

siekiama užtikrinti tolygų vaistų pardavimą vienodomis sąlygomis visoje Švedijos teritorijoje. Taigi atsakant į *Stockholms tingsrätt* klausimus šiuo požiūriu¹⁶⁷ galima nurodyti, kad 1996 m. Įstatymas ir 1996 m. Susitarimas nesutampa su Bendrijos nuostatomis dėl leidimų išdavimo ir vaistų kontrolės.

158. Atvirkščiai, atrodo, kad kai kuri bylos medžiagos informacija įrodo, jog ginčijamos išimtinės teisės suteikimas nėra būtinas siekiamam tikslui. Ją pateiksime toliau.

156. Todėl manau, jog Švedijos vyriausybė nepagrindė to, kad suteikti išimtinę teisę vykdyti mažmeninę vaistų prekybą būtina tam, jog *Apoteket* galėtų atlikti savo užduotį.

159. Pirma, kaip buvo matyti, prekiaudama vaistais *Apoteket* naudojosi 800 jai priklausančių ir jos valdomų vaistinių bei 970 Švedijoje esančių vaistų platintojų paslaugomis. Taip pat žinoma, kad vaistinės įsteigtos tankiausiai apgyvendintose vietovėse, pavyzdžiui, miestų centruose, prekybos centruose, o vaistų platintojai vykdė veiklą mažai apgyvendintose kaimo vietovėse.

157. Iš tikrųjų ji nepateikė išsamių įrodymų (statistinių duomenų ar kitų įrodymų), leidžiančių pripažinti, jog nesant ginčijamos išimtinės teisės mažo gyventojų tankumo vietovėse vaistai nebūtų tiekiami ar jie būtų tiekiami nepalankesnėmis sąlygomis. Be to, Švedijos valdžios institucijos nepateikė išsamių įrodymų, leidžiančių pripažinti, jog darant prielaidą, kad jos turėjo dalyvauti steigiant vaistines mažo gyventojų tankumo vietovėse, išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą suteikimas yra mažiausiai prekybą Bendrijos viduje ribojanti priemonė.

160. Taigi vaistų platintojai yra ūkio subjektai, vykdančys veiklą nepriklausomai nuo *Apoteket*. Tai su šia bendrove sutartis pasirašę privatūs ūkio subjektai, kurie sutinka tiekti receptinius vaistus ir prekiauti ribotu nereceptiniu vaistų asortimentu. Be to, *Apoteket* šiuos platintojus atranka atsižvelgdama ne į gyventojų tankumo ar jų poreikių kriterijų, o remdamasi „komerciniais kriteri-

167 — Žr. pirmą prejudicinį klausimą (pirmą sakinį) ir ketvirtą prejudicinį klausimą.

jais, t. y. pagal vietas, kuriose jie nekonkuruoja su minėtomis vaistinėmis“¹⁶⁸. Galiausiai įrodyta, kad šie vaistų platintojai nėra specialiai apmokomi¹⁶⁹ ir negali klientų konsultuoti dėl vaistų vartojimo¹⁷⁰.

nės, o neapmokyti ūkio subjektai, negalintys teikti konsultacijų, įrodo, kad ginčijama priemonė nėra būtina (ar tinkama) pasiekti šį tikslą.

161. Tokiomis aplinkybėmis sunku pripažinti, jog ginčijamos išimtinės teisės suteikimas yra būtinas užtikrinti vaistų pardavimą visoje teritorijoje. Tai, kad norėdama užtikrinti vaistų platinimą mažai apgyvendintose vietovėse *Apoteket* sudarė sutartis su jau tose atitinkamose vietovėse esančiais nepriklausomais ūkio subjektais, atrinktais pagal komercinius kriterijus, įrodo, jog nėra būtina suteikti teisę prekiauti vaistais tik vienam ūkio subjektui, kad būtų užtikrintas tolygus pardavimas visoje Švedijos teritorijoje.

163. Antra, kaip žinoma, *Apoteket* pradėjo vykdyti savo veiklą internetu ir telefonu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodė¹⁷¹, kad nuo 2002 m. pavasario *Apoteket* pardavinėjo nereceptinius vaistus internetu ir tuo metu ji manė galinti taip parduoti visus vaistus, įskaitant receptinius. Taip parduodama *Apoteket* išsiųsdavo klientui vaistus paštu su reikalinga informacija ir vartojimo patarimais.

164. Šis faktas taip pat įrodo, jog tam, kad *Apoteket* galėtų atlikti savo užduotį, nebūtina išsaugoti ginčijamų teisių.

162. Be to, neaišku, kodėl ginčijamos išimtinės teisės suteikimas yra būtinas užtikrinti vaistų tiekimą gyventojams geriausiomis ir vienodomis sąlygomis. Tai, jog dažniausiai ir kaimo vietovėse vaistus parduoda ne vaisti-

165. Iš tikrųjų neaišku, kodėl reikėjo numatyti, kad mažmeninę vaistų prekybą gali vykdyti tik vienas ūkio subjektas, siekiant užtikrinti, jog šie vaistai būtų parduodami kaimo vietovėse, jei išimtinės teisės turėtojas užtikrina šį pardavimą, parduodamas prekes nuotoliniu būdu. Manau, kad bet kuri

168 — Nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą (p. 9).

169 — Ten pat.

170 — Švedijos vyriausybės rašytinės pastabos (11 punktas).

171 — Nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą (p. 8).

prekybos internetu ar telefonu tinklą turinti vaistinė gali gauti pacientų užsakymus, net jeigu šie gyvena mažai apgyvendintose vietovėse, ir išsiųsti jiems vaistus su reikalinga informacija bei vartojimo patarimais.

166. Trečia, trumpa kitose valstybėse narėse esančių tvarkų apžvalga¹⁷² bendrai rodo, jog siekiant užtikrinti vaistinių buvimą mažai apgyvendintose vietovėse, nebūtina suteikti išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą.

167. Iš tikrųjų atrodo, kad visose valstybėse narėse, įskaitant Suomijos Respubliką (valstybė narė, kurioje gyventojų tankumas mažiausias), nereikalaujama, jog valdžios institucijos dalyvautų steigiant vaistines mažai apgyvendintose vietovėse. Jų nustatomų priemonių (būtent, bendrų kriterijų, susijusių su vaistinių įsteigimu ir vaistinių skaičiaus apribojimu tankiai apgyvendintuose vietovėse apibrėžimu) paprastai pakanka norint užtikrinti tolygų vaistinių išsidėstymą visoje teritorijoje, ypač mažiausiai apgyvendintose vietovėse.

168. Bet kuriuo atveju, net jeigu valstybės narės valdžios institucijos privalėtų dalyvauti steigiant vaistines jų teritorijos dalyje, manau, kad išimtinės teisės vykdyti mažmeninę prekybą suteikimas yra neproporcinga priemonė šio tikslo atžvilgiu.

169. Iš tikrųjų galima įsivaizduoti, kad atitinkamos valstybės narės valdžios institucijos nustatytų licencijų išdavimo tvarką ir tik kartais dalyvautų steigiant vaistines tose vietovėse, kur tai būtų būtina, sudarydamos viešųjų paslaugų sutartį su privačiu ūkio subjektu. Šis ūkio subjektas privalėtų teikti valstybės kompensuojamą viešąją paslaugą ir užtikrinti vaistų pardavimą atitinkamoje vietovėje. Tokia tvarka mažiau ribotų valstybių narių tarpusavio prekybą, nes, skirtingai nei išimtinė teisė vykdyti mažmeninę prekybą, ji netrukdo kitų valstybių narių subjektams įsisteigti atitinkamos valstybės narės teritorijoje ir tiekti joje produktus pasirinktiems klientams.

170. Šiuo atveju iš bylos medžiagos matyti, kad Švedijoje tokia tvarka buvo įmanoma.

172 — Žr. būtent *Groupement pharmaceutique de l'Union européenne* (Europos Sąjungos farmacijos grupė) interneto svetainėje <http://www.pgeu.org> esančią lentelę (po nuorodomis Sitemap, Pharmaciens d'officine, Données Pharmacie, Le nombre de pharmacies d'officine en Europe).

171. Iš tikrųjų per rašytinę procedūrą K. Hanner pateikė 2002 m. gegužės Verlso studijų instituto (*Handelns Utredningsinstitut (HUII)*) ataskaitą dėl vaistų platinimo Švedijoje¹⁷³. Šia ataskaita siekiama įrodyti, kad jei būtų panaikinta išimtinė *Apoteket* teisė nereceptinių vaistų atžvilgiu, šių vaistų pardavimo vietų skaičius apytiksliai padidėtų 3 300 vienetais. Taip pat K. Hanner remiasi keletu Valstybinės konkurencijos tarybos (*Konkurrensverket*)¹⁷⁴ ataskaitų, kuriose nurodoma, kad jei būtų panaikinta išimtinė *Apoteket* teisė nereceptinių vaistų atžvilgiu, šių vaistų kainą būtų mažesnė nei *Apoteket* nustatytoji. Švedijos vyriausybė šių įvairių ataskaitų nekomentavo.

vaistų pardavimo visoje teritorijoje vienodomis kainomis. Taigi atrodo, kad *Apoteket* monopolija buvo sukurta ne dėl techninių su visuomenės aprūpinimo vaistais susijusių priežasčių.

173. Atsižvelgdamas į šiuos argumentus manau, kad Švedijos vyriausybė nepagrindė EB 86 straipsnio 2 dalies taikymo. Priešingai, iš bylos medžiagos matyti, kad išimtinės teisės vykdyti vaistų mažmeninę prekybą išsaugojimas nėra būtinas, kad *Apoteket* galėtų atlikti savo specialią užduotį ir kad bet kuriuo atveju šios teisės išsaugojimas yra neproporcinga priemonė siekiamo tikslo atžvilgiu.

172. Be to, *Stockholms tingsrätt* pažymėjo¹⁷⁵, kad iki *Apoteket* monopolijos sukūrimo 1969 m. mažmeninę vaistų prekybą pagal licencijas vykdė privatūs ūkio subjektai. Švedijos vyriausybė per procedūrą neteigė, jog ši tvarka neleistų užtikrinti tolygaus

174. Galiausia, siekdamas atsakyti į paskutinę *Stockholms tingsrätt* pateiktą klausimą, nurodau, kad, mano nuomone, ši išvada būtų tokia pati ir tuo atveju, jei nereceptiniai vaistai nepatektų į *Apoteket* taikymo sritį¹⁷⁶.

173 — K. Hanner rašytinės pastabos (3 priedas ir 92–94 punktai).

174 — Ataskaita Nr. 1999/4 „La concurrence dans la vente des médicaments“; Ataskaita Nr. 2002/4 „Soigner et créer de la concurrence“ ir Ataskaita Nr. 2002/2 „La concurrence en Suède“ (cituotos K. Hanner rašytinių pastabų 39 ir 40 punktuose).

175 — Nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą (p. 5).

176 — Žr. penktą prejudicinį klausimą.

175. Iš tikrųjų iš to, kas išdėstyta, matyti, kad motyvai, dėl kurių negalima pripažinti *Apoteket* išimtinės teisės privaloma ir proporcinga, taikomi ir receptiniams, ir nereceptiniams vaistams. Dėl to, kad nereceptiniai vaistai nepatenka į *Apoteket* išimtinės teisės taikymo sritį, pastaroji negali būti laikoma atitinkančia Bendrijos teisės reikalavimus.

176. Tokiomis aplinkybėmis manau, kad *Apoteket* išimtinės teisės išsaugojimo negalima pateisinti EB 86 straipsnio 2 dalimi. Todėl siūlau Teisingumo Teismui atsakyti *Stockholms tingsrätt* taip, kad EB 31 straipsnis ir EB 86 straipsnio 2 dalis draudžia išsaugoti išimtinę teisę vykdyti mažmeninę vaistų prekybą, kuri buvo suteikta *Apoteket*.

VII — Išvada

177. Atsižvelgdamas į visus išdėstytus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui nuspręsti, kad:

„EB 31 straipsnį ir EB 86 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti kaip draudžiančius nacionalinę priemonę, suteikiančią įmonei, pavyzdžiui, bendrovei *Apoteket AB*, išimtinę teisę vykdyti vaistų mažmeninę prekybą, siekiant užtikrinti tolygų vaistų pardavimą visoje atitinkamos valstybės narės teritorijoje vienodomis kainomis“.